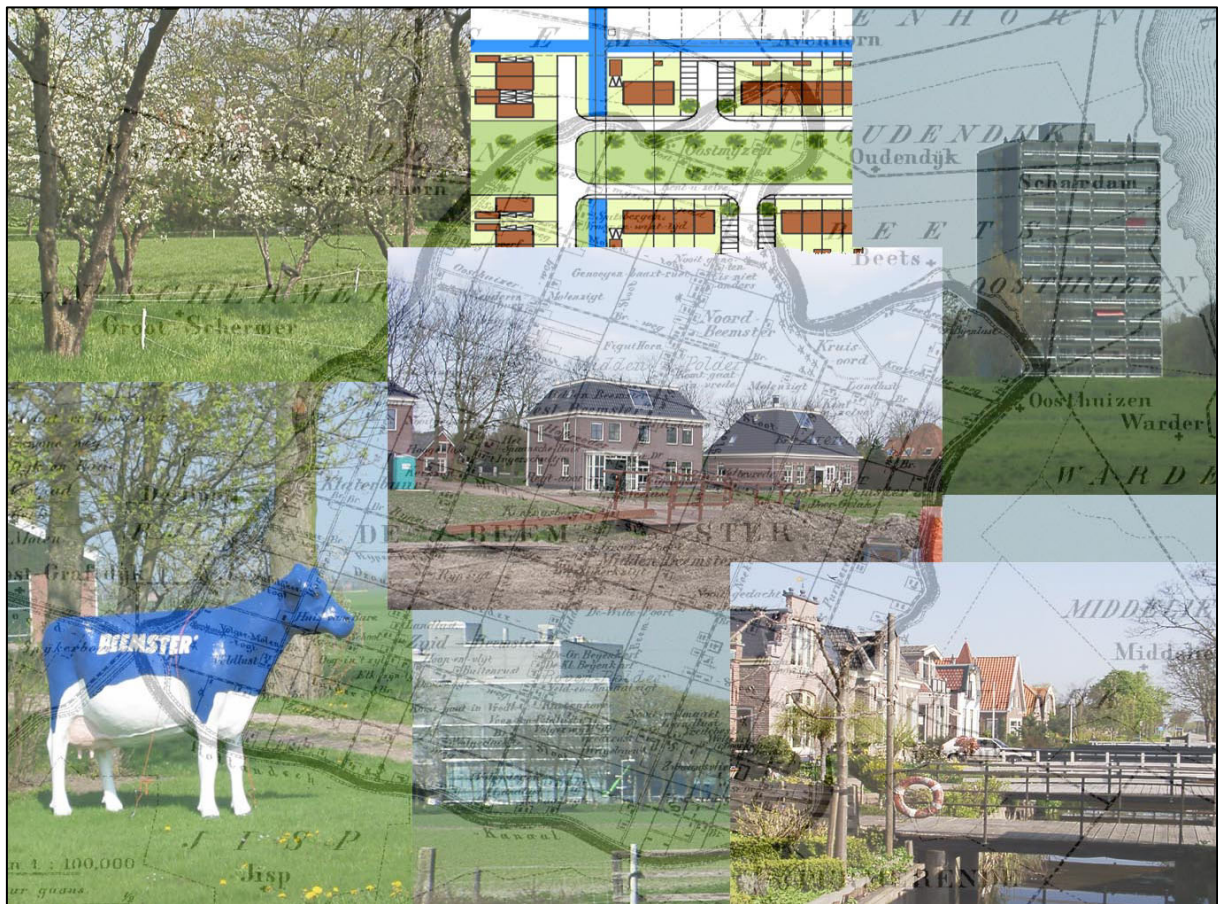

Het gebruik van ontwikkelingsplanologie bij ruimtelijke ontwikkelingen in een werelderfgoedsite

Case Zuidoostbeemster

Doctoraalscriptie Lieselotte Nalis, juni 2005
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen
Opleiding Sociale Geografie en Planologie
Begeleider B.J.M. van der Aa
In opdracht van VVK architectuur en stedenbouw b.v.

Het gebruik van ontwikkelingsplanologie
bij ruimtelijke ontwikkelingen in een
werelderfgoedsite

Case Zuidoostbeemster

Lieselotte Nalis

Voorwoord

Voor u ligt een rapport over een onderzoek naar het gebruik van ontwikkelingsplanologie ten behoeve van het behoud van een werelderfgoedsite bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Het onderzoek is uitgevoerd als een afstudeerproject aan de Rijksuniversiteit van Groningen, Faculteit der Ruimtelijk Wetenschappen, opleiding Sociale Geografie en Planologie. Het onderzoek vond plaats in opdracht van VVK architectuur en stedenbouw b.v. te Amsterdam.

Hierbij wil ik mijn dank laten uitgaan naar alle personen die mij in meer of mindere mate hebben geholpen bij het schrijven van dit afstudeeronderzoek, met in het bijzonder:

Mijn begeleiders dr. B. van der Aa van de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen en ir. W. Snelders van bureau VVK architectuur en stedenbouw b.v. Zij hebben mij geholpen bij het onderzoek door het leveren van commentaar en advies.

Mijn vriend, familie en vrienden dank ik voor hun advies, het nakijkwerk en het anderszins bieden van hulp. Hun steun was voor mij de drijfveer tijdens de afgelopen, af en toe zware, maanden.

Dankbaar ben ik ook de personen die ik mocht interviewen als vertegenwoordiger van een partij. Hun openheid heeft er mede toe geleid dat er een extra diepgang heeft kunnen plaatsvinden in dit onderzoek.

Als laatste wil ik de collega's bij VVK bedanken voor de geleverde gegevens en andere benodigdheden, hun kennis en bovenal hun gezelligheid. Dit heeft ongetwijfeld een positieve invloed gehad op het eindresultaat.

Amsterdam, 27 juni 2005

Lieselotte Nalis
Email: lnalis@hotmail.com

Samenvatting

In 1612 werd de Beemster door de heren van het Hof van Holland drooggelegd ten behoeve van landwinning. Dit gebeurde in die tijd steeds vaker en de Beemster heeft voor vele droogmakerijen als voorbeeld gediend. Door de jaren heen is het oude, typisch renaissancistische verkavelingspatroon behouden gebleven. Hierdoor kreeg de Beemster in 1999 de status van werelderfgoed.

De status van werelderfgoed wil niet automatisch zeggen dat er een 'glazen stolp' over de Beemster wordt gelegd. Ontwikkelingen lijken toch gewenst, omdat de landbouwfunctie in de toekomst mogelijk steeds verder inkrimpt en het toerisme alleen niet toereikend lijkt te zijn om het onderhoud, en daarmee het behoud, van de Beemster in de toekomst te waarborgen.

Op dit moment (juni 2005) is de gemeente samen met de adviserend bouwondernemer KBK en het stedenbouwkundig bureau VVK bezig met een plan voor ontwikkelingen in Zuidoostbeemster. Deze plaats ligt in het zuidoosten van de Beemster, tegen de rand van Purmerend. Om bij deze ontwikkelingen rekening te kunnen houden met het behoud van het werelderfgoed en andere (cultuurhistorische) waarden, zou ontwikkelingsplanologie kunnen helpen. Bij deze vorm van planologie worden meerdere partijen bij het ontwikkelingsproces betrokken. Op deze manier zou er rekening gehouden kunnen worden met de ideeën van verschillende betrokken partijen om zo een zo optimaal mogelijke situatie te creëren.

De vraag is in hoeverre ontwikkelingsplanologie in de case van Zuidoostbeemster, onderdeel van werelderfgoedstatus de Beemster, kan bijdragen aan een goede balans tussen behoud van cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling van het gebied, naar een zo groot mogelijke tevredenheid van alle betrokken partijen.

Om dit onderzoek uit te voeren, is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Na een uitgebreide inventarisatie en literatuuronderzoek zijn er interviews afgenomen met afgevaardigden van enkele (in)direct betrokken partijen. Deze partijen zijn: de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster (agrariërs), de VVV (toerisme), Stichting Beemster Werelderfgoed (werelderfgoedstatus lokaal), de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (werelderfgoedstatus (inter)nationaal), De Groene Long (meerdere overheidsinstanties), de gemeente Beemster (lokale overheid), KBK (adviserend bouwondernemer) en het buurthuis Zuidoost (bewoners). Het onderzoek vindt mede namens het stedenbouwkundig bureau VVK (ontwerp) plaats.

Er is op zowel nationaal, provinciaal als gemeentelijk schaalniveau cultuurhistorisch beleid te vinden in verschillende nota's en beleidsstukken. Op nationaal niveau is de *Nota Belvedere* van groot belang, mede omdat de Beemster Belvederegebied is. Hierdoor zou de cultuurhistorie als leidraad moeten dienen voor ruimtelijke ontwikkelingen als de plannen in Zuidoostbeemster. Tevens is de Beemster *Nationaal Landschap* en dient het gebied daardoor bescherming te krijgen door middel van streek- en bestemmingsplannen.

De Beemster kent allerlei cultuurhistorische waarden die in meerdere provinciale en lokale beleidsstukken worden genoemd, zoals de *Cultuurhistorische Waardenkaart* en de daarbij behorende *Cultuurnota*, het *Bestemmingsplan Sportpark Zuidoostbeemster* en het *Bestemmingsplan Zuidoostbeemster West*. De belangrijkste cultuurhistorische waarden in de Beemster zijn volgens verschillende beleidsnota's: de orthogonale verkavelingsstructuur en waterpartijen, de boombeplantingen langs hoofdontsluitingswegen, vrijstaande woningen op relatief smalle percelen, bereikbaarheid via bruggetjes en een meer fijnmazige structuur ten zuiden van de Volgerweg.

Het beleid met betrekking tot het behoud van het werelderfgoed mag door het betreffende land zelf worden ingevuld. Dit is in het geval van Nederland hetzelfde als het cultuurhistorisch beleid. De enige invloed die de UNESCO op het werelderfgoed heeft, is dat het werelderfgoed iedere zes jaar door middel van een monitoring wordt gecontroleerd. Bij grote veranderingen kan het werelderfgoedpredikaat worden afgenomen. In de Beemster gaat het de UNESCO er vooral om dat de oude, typisch renaissancistische, verkavelingsstructuur behouden blijft.

Om beter in te kunnen springen op maatschappelijke ontwikkelingen en de steeds meer betrokken burger, heeft de nationale overheid bepaald dat in het nieuwe beleid de nadruk op ontwikkelingsplanologie wordt gelegd. Dit betekent meer betrokkenheid van andere partijen dan

bijvoorbeeld alleen de gemeente, de projectontwikkelaar en het stedenbouwkundig bureau. En daardoor ook een grotere kans op investeringen vanuit bijvoorbeeld het bedrijfsleven, zodat de overheid niet meer voor de gehele financiële kant hoeft op te draaien. De overheid zal vooral een kaderstellende en stimulerende rol hebben.

Als de huidige landbouwfunctie in de Beemster niet meer rendabel blijkt en het toerisme ontoereikend, is een andere functie-indeling mogelijk, mits de cultuurhistorische waarden en werelderfgoedstatus behouden blijven. Ontwikkelingsplanologie kan een kans zijn om duurzaamheid van de Beemster te waarborgen.

De partijen binnen de Beemster geven aan dat er op dit moment door de gemeente al voldoende rekening wordt gehouden met hun belangen bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster. Er is sprake van een soort van informele overlegsituatie. Alleen de partijen van buiten de gemeente, als de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, willen meer betrokkenheid. Dit zou met ontwikkelingsplanologie gerealiseerd kunnen worden, maar veel partijen staan niet echt positief tegenover deze planologievorm vanwege de vermeende 'bemoeienis' en de eventueel daardoor ontstane kostenstijging en tijdsintensivering.

De meeste partijen geven wel aan dat ze denken dat de cultuurhistorie en de werelderfgoedstatus van de Beemster beter behouden zouden kunnen blijven met behulp van ontwikkelingsplanologie. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg is bij de benoeming van de Beemster betrokken geweest en staat ook direct in contact met de UNESCO door middel van een contactpersoon: de zogenaamde 'Focal Point'. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg zou kunnen helpen het behoud van het werelderfgoed bij ontwikkelingen in de gaten te houden.

Het betrekken van meerdere partijen bij ontwikkelingen zou ook mogelijkheden kunnen creëren om bijvoorbeeld het bedrijfsleven geld en kennis te laten investeren in het behoud van het werelderfgoed. Dit zou de ontwikkelingsplanologie aantrekkelijk kunnen maken om te gebruiken bij ontwikkelingen in de Beemster.

Het lijkt er dus op dat de partijen in de Beemster genoeg nemen met de situatie zoals die nu bestaat. Geen bemoeienis van buitenaf en ruimte voor ontwikkelingen. Wel zou de bestaande overlegsituatie eventueel kunnen worden uitgebreid met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Als men in de Beemster toch gebruik wil maken van een situatie met ontwikkelingsplanologie waarbij meer partijen actief worden betrokken, moet worden gestreefd naar een korte, heldere en niet meer kostende planologiemethode. Alleen dan vinden de betrokken partijen de eventuele voordelen, zoals extra bescherming van het werelderfgoed, opwegen tegen de eventuele nadelen en kan er door middel van ontwikkelingsplanologie worden geprobeerd een duurzame situatie te creëren.

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Nederland voert al eeuwenlang een strijd tegen water. Om land te winnen in het drassige Holland ontwikkelde men droogmakerijen met dijken en afwateringssystemen en gemalen aangedreven door de wind. Er zijn in Nederland sinds 1300 droogmakerijen en bedijkingen voor landaanwinning te vinden in de hedendaagse provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Zeeland, Noord-Brabant, Flevoland, Overijssel, Friesland en Groningen (Van de Ven et al., 1985).

In Noord-Holland begon men in de 14^e en 15^e eeuw met de eerste bedijkingen om het vrije spel van de zee in te dammen. Daardoor werd de bodem verlaagd en moest het water weg worden gemaald. Begin 17^e eeuw kon men met behulp van molens de gebieden achter de dijken droogleggen. In Noord-Holland alleen al zijn er zo'n 100 kleine en grote landaanwinningsgebieden te vinden (Van de Ven et al., 1985).

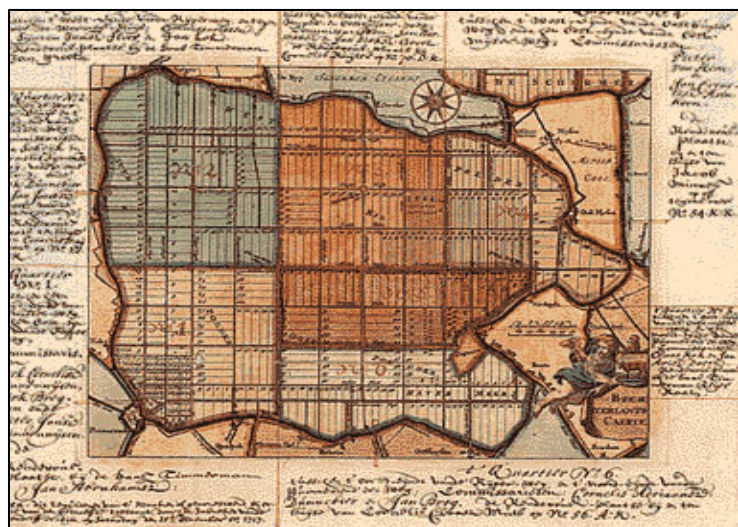
Iets ten noorden van Amsterdam liggen drie gebieden met droogmakerijen; de Wijde Wormer, Purmer en Polder Heerhugowaard. Binnen deze drie gebieden liggen de Jisp-, Nek-, Schermer-, Polder Mijzen-, Eilandspolder-, Starnmeer-, Kamerhop- en Beemsterdroogmakerij (Provincie Noord-Holland, 2003a).

1.1.1 Cultuurhistorie

De Beemsterdroogmakerij dateert van 1612. Vanwege de afkalving van het veen en de behoefte aan nieuwe, goede landbouwgrond, besloot het Hof van Holland in 1607 de Beemster droog te leggen. In 1612 was de bodem, met behulp van bedijking en afwatering, verlaagd naar 3,5 meter beneden Nieuw Amsterdams Peil (NAP) en was er een vruchtbare kleigrond tevoorschijn gekomen. Op de geometrische kavels, te zien in figuur 1.1, kon akkerbouw en veeteelt plaatsvinden. De bebouwing bestond uit stolpboerderijen, die soms waren uitgebreid met een statig voorhuis en zo een echte buitenplaats werden (Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000). Om de kavels heen, langs de lanen, werden bomen geplant. Dit zorgt voor een besloten aanzicht (Provincie Noord-Holland, 2003a).

Begin 20^e eeuw zijn de windmolens vervangen door geautomatiseerde elektrische gemalen. Ook de buitenhuizen van de boeren zijn langzaam verdwenen. De authentieke bebouwing bestaat anno 2005 nog voornamelijk uit de stolpboerderijen. Het verkavelingspatroon is echter nooit veranderd (Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000).

De Beemster is door de staatssecretaris van Cultuur voorgedragen aan de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Hierbij is gebruik gemaakt van het nominatiedossier dat door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) is geschreven. De Beemster stond sinds 1995 op de lijst met erfgoed dat Nederland aan de UNESCO wilde voordragen. Op deze lijst staan monumenten die een belangrijke rol spelen of hebben gespeeld in de geschiedenis. Op één december 1999 werd de Beemster opgenomen op de werelderfgoedlijst van de UNESCO (Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000).

Afbeelding 1.1: Een 17de eeuwse verkavelingskaart van droogmakerij de Beemster. Aan de zijanten staat vermeld welke personen bij overstromingen verantwoordelijk zijn voor één van de zes kwartieren.

Bron: Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000.

1.1.2 Huidige situatie

De Beemster kent een drukke bedrijvigheid, van veelal agrariërs. Het heeft de status van werelderfgoed, maar ook nog steeds een alledaagse functie. Er wordt gewoond, gewerkt, gerecreëerd, kortom geleefd.

De strijd van de mensen tegen het water in de Beemster lijkt inmiddels plaats te hebben gemaakt voor een strijd tussen verschillende belangengroepen. Zo zijn er tegenstrijdige belangen gebleken bij de ontwikkelingen rond een golfbaan en een kaasfabriek, waarbij een weipoedertoren van 35 meter hoog moest worden gebouwd (Heemschut, 2003). Het blijkt hier echter vaak te gaan om een strijd tussen de Beemsterlingen, die met de maatschappelijke ontwikkelingen mee willen kunnen gaan en de 'buitenwereld' die veelal vindt dat het werelderfgoed 'goed' beschermd moet worden (interview 1 t/m 4 en 6).

Bij de ruimtelijke ontwikkelingen zou er dus gekeken kunnen worden of er meer rekening kan worden gehouden met de verschillende partijen en hun belangen. Bewoners, overheid, het bedrijfsleven, toeristen, het waterschap en erfgoedorganisaties op verschillende schaalniveaus willen hun zegje doen. Daarbij heeft Nederland door de status van werelderfgoed een verantwoording af te leggen aan de internationale gemeenschap.

De opkomst van de zogenaamde ontwikkelingsplanologie lijkt een oplossing te kunnen zijn. Met een kaderstellende overheid en inzet van alle betrokken partijen kan geprobeerd worden voor zoveel mogelijk partijen een ideale eindsituatie te creëren.

Op dit moment is het bureau VVK (Vink, Van de Kuilen en Klein) architectuur en stedenbouw b.v. bezig met een nieuwbouwplan van ca. 650 woningen, een sportcomplex en een school op ongeveer 25 ha. in het dorp Zuidoostbeemster. Dit gebied ligt aan de rand van werelderfgoed site de Beemster, binnen de ringdijk (Bijlage 1). Op figuur 1.1 is te zien dat het gebied al van oudsher een andere verkaveling had dan de rest van de Beemster. Het gebied werd zo ingericht voor de tuinbouw (interview 1 en 6). Het plangebied wordt in het westen begrensd door de A7, in het zuiden door de Zuiddijk, in het oosten door de Beemsterringvaart en in het noorden door de N244 (Kwantes, 2004a). Dit gebied is op een topografische kaart te zien in Bijlage 2.

Om zo goed mogelijk op de cultuurhistorie en daarbij de status van werelderfgoed in te spelen moet er onder andere rekening worden gehouden met de bestaande ruimtelijke structuren van de droogmakerijen. In dit onderzoek wordt uitgezocht in hoeverre aan de hand van ontwikkelingsplanologie met meerdere partijen kan worden samengewerkt.

1.2 Probleem-, doel- en vraagstelling

Naar aanleiding van deze ontwikkelingen en de vragen die opkomen, wordt de volgende onderzoeksoepzet gehanteerd:

Probleemstelling:

Er zijn gebieden met veel cultuurhistorische waarden, zoals werelderfgoed site de Beemster. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt geprobeerd een goede balans te vinden tussen de verschillende belangen van de daarbij betrokken partijen, waarbij behoud in het geval van een werelderfgoed site voorrang zou moeten krijgen op ontwikkeling.

Doelstelling:

Een analyse van de ontwikkelingsplanologie met behulp van de case Zuidoostbeemster, onderdeel van werelderfgoed site de Beemster, waarbij cultuurhistorie zoveel mogelijk wordt behouden terwijl ruimtelijke ontwikkeling wordt toegestaan.

Vraagstelling:

In hoeverre kan ontwikkelingsplanologie in de case van Zuidoostbeemster, onderdeel van werelderfgoed de Beemster, bijdragen aan een goede balans tussen behoud van cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling van het gebied, naar een zo groot mogelijke tevredenheid van alle betrokken partijen?

Bij deze vraagstelling zijn een aantal deelvragen geformuleerd:

- Wat zijn cultuurhistorische waarden, wat is het beleid met betrekking tot cultuurhistorie en wat betekenen ze voor een gebied? (hoofdstuk 2)
- Hoe wordt een gebied met cultuurhistorische waarden werelderfgoed en wat zijn de consequenties voor het gebied? (hoofdstuk 3)
- In hoeverre kan ontwikkelingsplanologie de taak van toelatingsplanologie overnemen? (hoofdstuk 4)
- Welke partijen worden er wel bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster betrokken en welke partijen niet en welke belangen hebben deze partijen en in hoeverre is er sprake van overleg en samenwerking? (hoofdstuk 5)
- In hoeverre kan er in een werelderfgoed als de Beemster een duurzame situatie worden gecreëerd met behulp van ontwikkelingsplanologie? (hoofdstuk 6)

1.3 Uitvoering onderzoek

1.3.1 Gebruikte methoden

Aan het schrijven van de scriptie is eerst een literatuurstudie voorafgegaan. Deze literatuurstudie had als doel het inwinnen van informatie over het gebied en haar geschiedenis, de te gebruiken begrippen, theorieën en onderzoeksmethoden. Ook werd er gebruik gemaakt van het internet voor het zoeken naar achtergrondinformatie en heeft een bezoek aan de Beemster vooraf, gezorgd voor een duidelijk beeld vanaf het begin van het onderzoek.

Voor het onderzoek zelf is de keuze gemaakt om interviews te houden met vertegenwoordigers van (in)direct betrokken partijen. Dit leek om meerdere redenen een betere manier van onderzoek dan het houden van enquêtes. Ten eerste omdat er bij het houden van enquêtes gekozen zou moeten worden of de enquêtes in de gehele Beemster of alleen het te ontwikkelen gebied zouden moeten worden gehouden. De laatste keuze lijkt het meest logisch omdat het onderzoek daarover gaat, maar er bestaat een grote kans dat alleen de bewoners vertegenwoordigd worden omdat instanties als de VVV en Stichting Beemster Werelderfgoed, die andere partijen vertegenwoordigen, zich in Middenbeemster bevinden. Er is bij het houden van enquêtes dus geen zekerheid of de gewenste variëteit van partijen wordt behaald.

De tweede reden van het houden van interviews, is de duidelijkheid die vrijwel direct ontstond over de eventueel te interviewen personen. Het bleek al gauw dat bepaalde personen zich actief inzetten voor bepaalde belangen in de Beemster. Bepaalde personen onderhielden ook een actief contact met de gemeente en waren veelal op de hoogte van de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster. Ook waren ze allemaal lid van een organisatie of vereniging, die voor een partij stond, zoals de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster voor de agrariërs en de VVV voor de toeristen. Het leek er dus op dat hier veel informatie uit naar voren kon komen. Aan het begin van ieder interview is echter wel nadrukkelijk gevraagd of de persoon dacht deze partij te kunnen vertegenwoordigen en de vragen werden meestal niet in de 'u-vorm', maar in de 'uw partij-vorm' gesteld.

Nadat de keuze voor de diepte-interviews was genomen, moesten de te interviewen partijen worden uitgezocht. Dit moesten partijen zijn die eventueel, in het geval van ontwikkelingsplanologie, bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster betrokken konden worden. De direct bij de ontwikkeling betrokken partijen waren duidelijk. Dit waren de opdrachtgever de gemeente Beemster, de adviserend bouwondernemer KBK en het stedenbouwkundig bureau VVK.

Maar er zou ook een keuze gemaakt moeten worden welke partijen er over het algemeen niet direct bij de ontwikkelingen betrokken waren, maar die er wel mee te maken hadden omdat ze een functie uitoefenen in de Beemster. Het grootste grondoppervlak van de gemeente is bijvoorbeeld in het bezit van agrariërs, en de Beemster heeft het agrarisch gebruik ook meteen vanaf het ontstaan als hoofdactiviteit gekregen. Daarom werd er voor gekozen de agrariërs zich te laten vertegenwoordigen in een interview. Met het oog op de toekomst van de Beemster vanwege de mogelijke verandering in grondgebruik, werd gekozen voor de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster die zich bezighoudt met nieuwe initiatieven op het gebied van agrarische producten, recreatie, toerisme en verbreding van landbouw (interview 1).

In het Infocenter in Middenbeemster bleek zowel de VVV als de Stichting Beemster Werelderfgoed te zijn gevestigd. Deze laatste is door de gemeente in het leven geroepen om het predikaat werelderfgoed te vermarkten en daar is ook de VVV uitgevloeid (interview 2 en 3). Dit leek een goede vertegenwoordiger van de belangen van zowel het (in opkomst zijnde) toerisme als het werelderfgoed. Voor het werelderfgoed is ook nog gekozen voor een interview met iemand van Rijksdienst voor de Monumentenzorg mede omdat het voorstel van de Beemster voor de UNESCO hierdoor geschreven is (interview 6).

Toen kwam er een dilemma. Door de keuze voor diepte-interviews zou ook één persoon moeten proberen de bewoners te vertegenwoordigen. In de andere interviews waren ook bewoners aan het woord gekomen, maar die vertegenwoordigden toch de belangen van de verenigingen, stichtingen en dergelijke en kwamen veelal uit Middenbeemster. Er werd gekozen voor iemand die is opgegroeid in Zuidoostbeemster en sterk bij de bevolking betrokken is door onder andere het vrijwilligerswerk voor het buurthuis Zuidoost (interview 8).

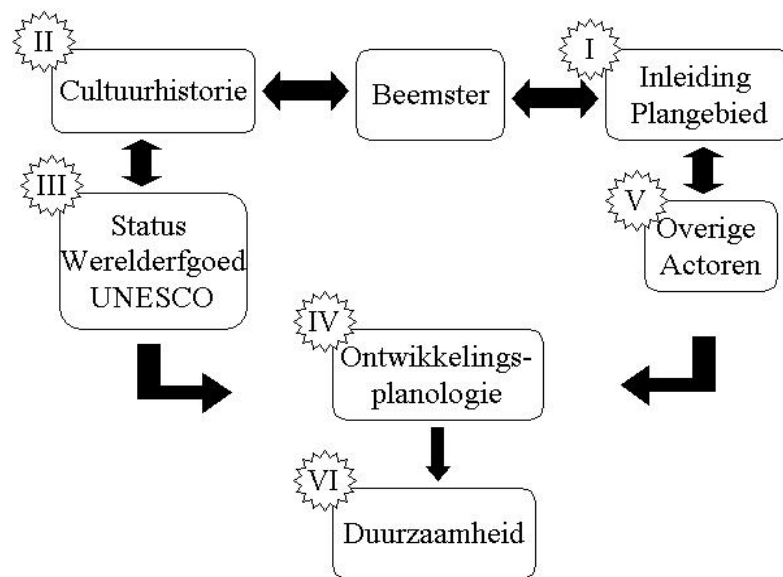
Tot slot is er gekozen voor een interview met De Groene Long. De Groene Long heeft als doel het karakter van het Nederlandse weidelandschap te behouden door middel van verschillende projecten op het gebied van plattelandsvernieuwing, recreatie en toerisme en duurzaam beheer van natuurgebieden. De Groene Long is ontstaan vanuit een initiatief van de provincie Noord-Holland, de gemeente Amsterdam en Zaanstad, stadsdeel Amsterdam-Noord, het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en het Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan Waterland (interview 5). Mede vanwege de betrokkenheid van deze partijen en de verschillende projecten die ze in de Beemster doen, is er gekozen voor een interview met deze organisatie.

In de interviews worden de partijen verschillende vragen voorgelegd betreffende cultuurhistorie, de status van werelderfgoed en ontwikkelingsplanologie in de Beemster, met als case de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster. De resultaten zijn in de hoofdstukken verwerkt.

1.3.2 Leeswijzer

Bij dit afstudeeronderzoek zal gebruik worden gemaakt van een aantal begrippen en theorieën. Deze staan in het begin van ieder hoofdstuk uitgelegd en gedefinieerd om daarna te kunnen gebruiken bij het beantwoorden van de deelvraag.

Eerst zal in hoofdstuk twee worden ingegaan op de waarden van een gebied in het algemeen en cultuurhistorie in het bijzonder. Er wordt gekeken hoe en door wie deze waarden worden vastgesteld en wat dit betekent voor een gebied. Vervolgens zal in hoofdstuk drie, via uitleg van het begrip erfgoed, worden overgegaan op de benoeming van een gebied tot werelderfgoed door de UNESCO. Er wordt hierbij ook verder ingegaan op het beleid met betrekking tot (wereld)erfgoed. In hoofdstuk vier wordt gekeken naar de ontwikkelingen rondom het begrip ontwikkelingsplanologie. Vervolgens worden in hoofdstuk vijf de betrokken partijen geanalyseerd met hun representaties van het gebied, de belangen en de mate van toepassing van ontwikkelingsplanologie in de case Zuidoostbeemster. Tenslotte zal in hoofdstuk zes het begrip duurzaamheid worden uitgelegd, waarbij zoveel mogelijk wordt gestreefd naar een situatie die wordt gewaarborgd voor toekomstige generaties. Hierna wordt bekeken in hoeverre deze situatie in de toekomst door middel van ontwikkelingsplanologie tot stand kan komen bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster.

Figuur 1.1: Het conceptueel model en de leeswijzer van dit afstudeeronderzoek. De Romeinse cijfers zijn de hoofdstuknummers.

Hoofdstuk 2: Cultuurhistorie en beleid.

Cultuurhistorie is één van de waarden die een gebied kan hebben. Welke waarden heeft de Beemster? Wat is het beleid met betrekking tot de cultuurhistorische waarden, op nationaal, provinciaal en lokaal schaalniveau? En wat betekent dat uiteindelijk voor de Beemster, en meer specifiek, voor de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster?

2.1 Waarden van een gebied

Bij ruimtelijke ontwikkelingen zijn de ruimtelijke kwaliteiten van het betreffende gebied van belang. Deze kunnen bijdragen aan een mooie en functionele leefomgeving (VROM, 2000).

In 2000 bracht het ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening* uit. Hierin staan zeven criteria van ruimtelijke kwaliteit genoemd. Dit zijn ruimtelijke diversiteit (1), waarbij het verschil tussen stad en platteland moet worden gewaarborgd. Economische en maatschappelijke functionaliteit (2) moet ervoor zorgen dat mobiliteit, wonen, werken en ontspanning op elkaar aansluiten. Mensen moeten zich kunnen ontplooiën, dus er moet culturele diversiteit (3) worden nagestreefd. Sociale rechtvaardigheid (4) is belangrijk om ongelijkheid tussen sociale groepen en regio's tegen te gaan. Zowel ecologisch waardevolle systemen, als ruimtelijke systemen van stad en platteland moeten via duurzaamheid (5) worden behouden en versterkt. De gebieden moeten aantrekkelijk (6) blijven en de ruimte moet aan de hand van de behoeften van de mens (7) worden ingericht.

Elk gebied heeft zijn eigen kwaliteiten, oftewel positieve kanten. Deze kunnen betrekking hebben op het gebruik en de beleving van het gebied door de verschillende actoren en de toekomst van het gebied voor deze actoren. Deze zogenaamde waarden van een gebied kunnen ook van verschillend belang zijn. Zo is de gebruikswaarde bereikbaarheid van economisch belang. Weidsheid is een belevingswaarde die van sociaal belang is. Van ecologisch belang is bijvoorbeeld de aanwezige natuur die een toekomstwaarde heeft. En erfgoed zoals monumenten zijn van cultureel belang voor de toekomstwaarde.

Al deze waarden met bijbehorende belangen kunnen worden gevonden in de onderstaande kwaliteitsmatrix, die is ontworpen door de publiekprivate netwerkorganisatie Habiforum (Hooimeijer et al., 2001), die zich bezighoudt met vernieuwend ruimtegebruik. Zo ontstaat er een kruistabel van waarden en belangen met daarin mogelijke aspecten waarmee rekening gehouden moet worden bij de ruimtelijke ordening van een gebied (tabel 2.1).

Belangen Waarden	Economisch belang	Sociaal belang	Ecologisch belang	Cultureel belang
Gebruikswaarde	Bereikbaarheid Efficiëntie	Toegankelijkheid Transparantie	Versnippering Verbinding	Verscheidenheid Keuzevrijheid
Belevingswaarde	Attractie Zichtbaarheid	Weidsheid Uitzicht	Rust Geluid	Schoonheid Contrast
Toekomstwaarde	Stabiliteit Rendement	Insluiting Samenhang	Voorraad Natuur	Erfgoed Informatie

Tabel 2.1: Kwaliteitsmatrix.

Bron: Hooimeijer et al., 2001.

2.1.1 Verschillende scenario's

Tabel 2.1 kan voor elk gebied op een andere manier worden ingevuld. Iedere belangengroep prefereert weer andere waarden, waardoor er een soort krachtenspel kan ontstaan tussen verschillende partijen met verschillende posities in de tabel. Op deze manier zouden er in de Beemster verschillende toekomstscenario's kunnen worden opgesteld.

Het eerste scenario is dan ongeveer de situatie zoals die nu is met actieve betrokkenheid van de gemeente, bouwondernemers, grondeigenaren en aan de zijlijn het stedenbouwkundig bureau. Dit is het economische scenario, omdat de nadruk ligt op het economisch belang die de partijen hebben. De

nieuwe ontwikkelingen in Zuidoostbeemster moeten zorgen voor aantrekkelijke nieuwbouw met een goede bereikbaarheid en goede voorzieningen. Dit is ook een sociaal belang, omdat het zo onder andere het bevolkingsaantal op peil houdt.

Als er wordt gekozen voor een ander scenario waarin het gebied min of meer op slot wordt gezet om zo zeker te zijn van het behoud van de situatie zoals die nu is, krijgen de belevings- en toekomstwaarde prioriteit. Vooral in het ecologisch en cultuurhistorisch belang is dit het geval. Er wordt bijvoorbeeld zoveel mogelijk gestreefd naar het behoud van de natuur, het erfgoed en daarmee de schoonheid en rust van de omgeving.

Om dit scenario uit te kunnen voeren is er geld nodig, maar met het verbieden van ontwikkelingen kan dat niet worden verdiend. Daarom kan er ook gekozen worden voor een scenario die beide voorgaande scenario's combineert. Hierbij kunnen alle partijen actief worden betrokken om zo te proberen voor iedereen een goede situatie te creëren. Hierbij zouden alle hokjes kunnen worden ingevuld. Er kan in dit scenario worden geprobeerd de aanwezige waarden te behouden en versterken voor de toekomstige generaties, zodat er een duurzame situatie ontstaat. Dit scenario kan dan het duurzame scenario worden genoemd. In dit scenario zou moeten worden bekeken welke waarden men wil en kan behouden in de Beemster.

Het grootste oppervlak van de Beemster wordt voor agrarische bezigheden gebruikt. Steeds meer agrariërs beginnen echter aan nevenactiviteiten of stoppen helemaal met hun bedrijf, omdat agrarische activiteiten steeds minder rendabel blijken door de vele regels en wetgeving (Groene Long, 2005). De Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster houdt zich bezig met het ontwikkelen van deze nevenactiviteiten. Zo hebben ze het Beemster Lusthof ontwikkeld waarmee ze streekproducten een sterke plaats op de markt willen laten veroveren. Ook houdt de stichting zich bezig met bedrijfsexcursies, waarmee mensen kennis kunnen maken met de verschillende agrarische bedrijven in de Beemster (interview 1).

Een ander voorbeeld is de golfbaan. Hier hebben twee agrariërs ervoor gekozen te stoppen met 'boeren' en besloten een golfbaan aan te leggen om te exploiteren (interview 1). Dit bleek te passen binnen de verschillende beleidsplannen, zoals de *Cultuurhistorische Waardenkaart*, mits er werd gekeken naar de cultuurhistorische waarden van de Beemster, zoals het behoud van de verkaveling.

Afbeelding 2.1: De golfbaan in de Beemster.
Bron: VVK, 2005.

2.2 Cultuurhistorie

De mens heeft door de jaren heen steeds meer natuurlijke landschappen ontwikkeld in cultuur, waardoor een geschiedenis van de cultuur is ontstaan. Dit wordt cultuurhistorie genoemd. Volgens Graham et al. (2000) is cultuurhistorie de visie van het heden op een klein fragment van het 'mogelijke' verleden.

De *Nota Belvedere* van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW, 1999) heeft als definitie van cultuurhistorie: "Sporen, objecten en patronen, structuren die zichtbaar of niet zichtbaar, onderdeel uitmaken van de leefomgeving en een beeld geven van een historische situatie of ontwikkeling. Het gaat hierbij om archeologische waardevolle gebieden en elementen, bouwkundige waarden en stedenbouwkundige structuren en historische landschappen" (p. 9). In dit onderzoek zal bij het begrip cultuurhistorie deze laatste definitie worden gehanteerd.

Cultuurhistorie kan bijdragen tot het versterken van de ruimtelijke kwaliteit van een gebied. Dit is een reden om cultuurhistorie bij ruimtelijke ordening goed in het oog te houden. Daarom wordt er in

verschillende nota's en plannen steeds meer aandacht besteed aan cultuurhistorie als ruimtelijke waarde van een gebied (Provincie Noord-Holland, 2005).

De Beemster is een cultuurlandschap, oftewel een door mensen gemaakt landschap, oorspronkelijk ontstaan om landbouw te kunnen bedrijven in een nat veenlandschap (Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000). In de Beemster is de manier van landontginning, bedijking en inpoldering, die in de 17de eeuw plaatsvond, duidelijk te zien (Provincie Noord-Holland, 2003a).

De Beemster kent verschillende cultuurhistorische waarden. Zo staan er ouderwetse stolpboerderijen en er bevindt zich nog een oude buitenplaats: Rustenhoven. Het dorp Middenbeemster kent de status van beschermd dorpsgezicht (Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000).

2.3 Het beleid met betrekking tot cultuurhistorie

In Nederland wordt het cultuurhistorisch beleid op verschillende schaalniveaus ingevuld. Het beleid wordt specifiek naarmate het schaalniveau daalt. Uiteindelijk vult de gemeente Beemster het nationale en provinciale beleid voor cultuurhistorie in.

2.3.1 Nationaal

De richtlijnen van het cultuurhistorisch beleid worden op nationaal niveau aangegeven. Dit gebeurt binnen verschillende ministeries en in verschillende beleidsstukken. Vaak vindt er overlap plaats tussen de verschillende ministeries. Hierdoor zijn er ook meerdere overkoepelende beleidsstukken ontstaan, zoals de *Nota Belvedere* van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en Verkeer en Waterstaat (V&W).

2.3.1.1 Nota Belvedere

Om homogeniteit van het landschap tegen te gaan bij het hoge tempo van vernieuwingen, is de overheid met de *Nota Belvedere* (1999) gekomen. In december 1997 hebben de ministeries van OCW, LNV, VROM en V&W deze nota aangekondigd om: "een verantwoord evenwicht te vinden tussen onder andere economische kracht en behoud van de kwaliteit van ons leefmilieu" (p. 6).

De *Nota Belvedere* was een uitwerking van de *Cultuurnota 1997-2000* (OCW) en de *Nota over Architectuurbeleid 1997-2000* (OCW). Daarbij werden uitspraken over het belang van cultuurhistorie in het *Structuurschema Groene Ruimte deel 4* (LNV) en de actualisering van de *Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening-Extra* (VROM) geconcretiseerd. De *Nota Belvedere* heeft een strategie waarin de cultuurhistorie uitgangspunt is voor ruimtelijke planvormingsprocessen. Het doel is enerzijds de verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving en anderzijds het behoud van het culturele erfgoed. De *Nota Belvedere* heeft het dan ook over 'behoud door ontwikkeling' (p. 19).

In Nederland zijn meer dan 100 Belvederesteden en zo'n 70 Belvederegebieden benoemd die van nationale betekenis zijn vanwege hun cultuurhistorische waarden. Toen de Beemster op de voorlopige lijst van werelderfgoed was gezet, werd het tot Belvederegebied benoemd. De gemeenten en de provincies wordt gevraagd voor deze Belvederegebieden specifiek cultuurhistorisch ruimtelijk beleid te maken op projectniveau. De rijksoverheid zal hierbij voorwaardenscheppend zijn (OCW, 1999). Dit gebeurt onder andere in de verschillende rijksnota's, zoals in de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening* en de daaropvolgende *Nota Ruimte* (VROM), de *Nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur* (LNV) en in het *Nationaal Bestuursakkoord Water* (V&W). Ook maakt cultuurhistorie steeds vaker deel uit van milieueffectrapportages. (OCW, 2003).

Om de implementatie van het Belvederebeleid te bevorderen, is er een nationaal projectbureau opgezet. Deze zet een jaarlijks activiteitenprogramma op, gericht op brede communicatie, strategische activiteiten en vooral ook kennisontwikkeling en -verspreiding, netwerkvorming en structurele doorwerking.

Het projectbureau werkt samen met de vier landelijke kennisinstituten met taken op het gebied van de cultuurhistorie: de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), de Rijksdienst voor

de Monumentenzorg (RDMZ), Alterra (een onderdeel van de Wageningen Universiteit) en het Expertisecentrum Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Samen werken zij aan de bouw van een Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie (KICH). Om vanuit breed bestuurlijk inzicht en ervaring strategische uitvoeringsvoorstellen te ontwikkelen, is de Regiegroep Belvedere ingesteld onder voorzitterschap van de burgemeester van Utrecht. Doel hiervan is het Belvederegedachtegoed onder de aandacht te brengen van bestuurlijk Nederland (OCW, 2003).

In de eerste twee jaar heeft het projectbureau Belvedere zelf subsidieregelingen getroffen. Hierna is het in 2002 overgenomen door het Stimuleringsfonds voor Architectuur (SfA). In totaal is de subsidieregeling in de afgelopen vier jaar vijf keer opengesteld. De belangrijkste subsidieaanvragers zijn lokale en provinciale overheden, adviesbureaus en stichtingen (OCW, 2003).

De financiële stimulans voor Belvedereprojecten moet verder komen uit de tweede periode van het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV-II) voor steden en er wordt onderzocht of het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) dit voor het landelijk gebied kan stimuleren. Om dit te ontvangen zouden provincies en gemeenten zelf een meerjarig ontwikkelingsplan moeten indienen en dit draagt onder andere door bundeling van budgetten bij aan de door dit kabinet gewenste beperking van het aantal regelingen maar ook aan de duidelijkheid voor de gemeente zelf (OCW, 2003).

De benoeming tot Belvederegebied van de Beemster heeft voor de Beemster tot gevolg dat cultuurhistorie in een Belvederegebied als de Beemster moet gelden als basiswaarde voor ruimtelijk beleid. Hier moet dus door de gemeente rekening mee gehouden worden bij ruimtelijke ontwikkelingen, zoals in Zuidoostbeemster. Bij het vastleggen van nieuwe ruimtelijke structuren zouden deze moeten worden gebaseerd op aanwezige landschappelijke kenmerken, zoals de kenmerkende verkavelingsstructuur (OCW, 1999).

2.3.1.2 *Cultuurnota*

In 2000 hebben de ministeries van VROM, LNV, V&W en OCW de *Cultuurnota 2001-2004, cultuur als confrontatie* gepresenteerd (OCW, 2000). In deze nota staat centraal de publieke participatie, meer uitwisseling en krachtenbundeling binnen de culturele sector, een sterker particulier veld voor architectuur en cultureel erfgoed en ontwikkelen en beschikbaar stellen van bruikbare kennis (OCW, 2000).

In deze nota gaan de ministeries van VROM, LNV, V&W en OCW verder in op de *Nota Belvedere*. Er wordt gepleit voor het betrekken van het cultureel erfgoed bij de inrichting van Nederland. Dit zal zijn op het vlak van woningbouw, infrastructuur, maar ook natuur en landschap. De cultuurhistorie zou inrichters inspiratie moeten bieden bij het ontwerp (OCW, 2000).

Op 21 september 2004 is er een nieuwe cultuurnota uitgebracht, *Cultuurnota 2005-2008, meer dan de som*. Deze nota heeft als doel niet het maatschappelijke bewustzijn in de cultuur, maar het culturele bewustzijn in de maatschappij te vergroten. Dit zou dan de economische kracht van cultuur beter kunnen benutten, cultuur meer invloed geven bij ruimtelijke inrichtingen en andere kansen van cultuur duidelijk maken (OCW, 2004).

2.3.1.3 *Nota Ruimte*

De *Nota Ruimte* (VROM, 2004) is gebaseerd op de beleidsvoornemens van het *Tweede Structuurschema Groene Ruimte* en de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening* en de bijbehorende analyses. De *Nota Ruimte* vervangt dus de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening* en is daarmee een nieuw deel 3 in de procedure om tot een nieuwe *Planologische Kernbeslissing (PKB) Nationaal Ruimtelijk Beleid* te komen (VROM, 2004).

In de *Nota Ruimte* staat “ontwikkelen met kwaliteit” (p. 124) voor de ontwikkelingen van landschappen centraal. Onder kwaliteit wordt zowel natuurlijke, culturele, gebruiks- en belevingskwaliteit verstaan. Deze kwaliteit zou zoveel mogelijk behouden, versterkt en vernieuwd moeten worden. Dit wordt door het rijk extra gestimuleerd door middel van Nederlands eerste Rijksadviseur voor het Landschap, die is toegevoegd aan het Atelier Rijksbouwmeester (OCW, 2003).

De rijksoverheid heeft 20 betreffende gebieden tot nationaal landschap benoemd. Het cultuurlandschap zal daarbij een uitgangspunt moeten vormen voor (her)inrichting van het landschap (VROM, 2004). Bij de keuze van deze landschappen is rekening gehouden met de status van de Belvederegebieden (OCW, 2003).

De gehele Beemster valt onder twee nationale landschappen: Noord-Hollands Midden en de Stelling van Amsterdam. De kernkwaliteiten hiervan zijn de grote openheid, de geometrische inrichtingspatronen van de droogmakerijen en de strokenverkaveling. Het van nature zeer natte veenweidegebied is van natuurhistorisch belang, ook voor de weidevogels. Droogmakerijen als de Beemster “zijn meesterwerken van de Nederlandse ingenieurskunst, maar ook van de ruimtelijke planning en inrichting en de landschapsbouw ‘avant la lettre’. Zij hebben een regelmatige gridverkaveling in wegen, waterlopen en beplanting, en vormen grote open ruimten die door dijken omsloten zijn. Tevens is in het gebied een gedeelte van de Stelling van Amsterdam (dat ook tot het werelderfgoed behoort) te vinden” (VROM, 2004, p. 123).

In de Nota Ruimte (VROM, 2004) staat dat de gebieden en objecten die op de (voorlopige) lijst van het werelderfgoed staan, bescherming dienen te krijgen van de rijksoverheid. Er bestaat hiervoor een internationale verplichting en verantwoording. Deze bescherming dient gerealiseerd te worden door middel van bestaande instrumenten. Gebouwd en archeologisch erfgoed zou voldoende beschermd zijn via de Monumentenwet en provinciale en gemeentelijke regelingen. Dit geldt voor de ongeveer 50 monumentale stolpboerderijen in de Beemster. De gebieden als de Beemster dienen te worden gestuurd in bescherming en ontwikkeling door middel van streek- en bestemmingsplannen. “Het rijk zal in overleg met de betrokken overheden in - aan de UNESCO te overleggen – gebiedsdocumenten vastleggen hoe de instandhouding van het erfgoed planologisch en financieel wordt gewaarborgd” (VROM, 2004, p. 118).

Tot nog toe is er alleen voor ‘Schokland en zijn omgeving’ een gebiedsdocument gemaakt. Naar aanleiding van de aanwijzing van 20 Nationale Landschappen is het maken van de gebiedsdocumenten tijdelijk uitgesteld door het ministerie van OCW en de RDMZ. De provincies moeten nu eerst de oppervlakten en uitwerkingen van de betreffende landschappen vaststellen en het rijk laten instemmen. Een andere reden waarom het gebiedsdocument nog niet kan worden gemaakt, is het besluit van het World Heritage Committee om een periodiek rapport te maken van alle sites die voor 1998 op de lijst zijn geplaatst. Het ministerie van OCW wil op deze monitoring wachten om meer duidelijkheid te verwerven (interview 6).

2.3.1.4 Agenda voor een Vitaal Platteland

Het beleid voor het landelijk gebied wordt verder uitgewerkt in de *Agenda voor een Vitaal Platteland* (2004), van het ministerie van LNV. Economische activiteiten, wonen en mobiliteit kunnen op gespannen voet kunnen staan met de aanwezige waarden op het platteland zoals rust, openheid, biodiversiteit en identiteit. Onder andere door de toename van bebouwing in het landelijk gebied, lijkt het landschap steeds minder te worden meegewogen bij ruimtelijke beslissingen.

De rijksoverheid wil bij het algemene landschapsbeleid de provincies en gemeenten vragen een aantal kernkwaliteiten te betrekken bij de inrichting en beheer. Eén van deze kernkwaliteiten is de cultuurhistorie. Bij het ontwikkelen van het landschap heeft het rijk vooral een faciliterende en ondersteunende rol. Dit doet het rijk bijvoorbeeld door het nader uitwerken van de kernkwaliteiten in een kwaliteitsagenda en door het aanstellen van de Rijksadviseur voor het Landschap (LNV, 2004).

Ook in de Beemster moet rekening worden gehouden met de verschillende, vaak tegenstrijdige, belangen. Zo heeft men er niet alleen te maken met de cultuurhistorie, maar ook met bijvoorbeeld de aanwezige agrarische activiteiten en woon- en werkfuncties.

2.3.2 Provinciaal

De uitvoering van het Belvederebeleid op provinciaal niveau vindt plaats via beoordeling en toetsing van lokale ruimtelijke plannen. Cultuurhistorie is in vrijwel alle streek- of omgevingsplannen

opgenomen en alle provincies toetsen bestemmingsplannen op het aspect cultuurhistorie (OCW, 2003).

Volgens de provincie Noord-Holland (1999) kunnen cultuurhistorische waarden het beste worden behouden door ze een goede plaats te geven in nieuwe ontwikkelingen. Zo is de kans een 'openluchtmuseum' te worden minimaal en blijft de cultuurhistorie levend, want voor alleen behoud zonder ontwikkelingen is geen geld. Het geld voor het behoud zou dus moeten worden verkregen via projecten van bijvoorbeeld het bedrijfsleven, omdat de overheid zelf zoveel mogelijk probeert te bezuinigen.

Volgens de beleidsmonitor 'Werk in uitvoering' (Novioconsult, 2003) lijkt de integratie van cultuurhistorie in het provinciale gebiedsgerichte beleid nog onvoldoende te worden benut, terwijl sectorale provinciale cultuurhistorische projecten vaak een te geïsoleerde positie innemen.

2.3.2.1 Cultuurnota en Cultuurhistorische Waardenkaart

In februari 2001 is door Provinciale Staten Noord-Holland de *Cultuurnota* vastgesteld. Hierin staan onder andere de hoofdlijnen van het cultuurhistorische beleid.

Om informatie aan ruimtelijke inrichters te verschaffen, is er een *Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland* gemaakt. Deze kaart geeft inzicht in de archeologische-, historische-, stedenbouwkundige- en de historisch-geografische waarden. Elke provincie kent een soortgelijk document (Provincie Noord-Holland, 1999).

Om deze waardenkaart op een beleidsmatige manier uit te werken, heeft de Provincie Noord-Holland in 2001 het *Landschapskatern Noord-Holland* en in 2003 de *Nota Cultuurhistorische Regioprofielen* uitgebracht.

2.3.2.2 Landschapskatern Noord-Holland

In het *Landschapskatern Noord-Holland* (Provincie Noord-Holland, 2001) worden de hoofdlijnen van het landschapsbeleid, dat veelal over verschillende nota's en streekplannen is verspreid, gezamenlijk uitgewerkt. Hierin staat de ontwikkelingsrichting van oude droogmakerijen als de Beemster vermeld: "Behoud en versterking van de karakteristieke ruimtelijke structuur gevormd door de rechtlijnige wegenstructuur met daaraan gekoppeld de bebouwing, wegbepanting en erfbepanting. Kenmerkende elementen als ringvaarten en ringdijken bieden belangrijke aanknopingspunten voor natuur- en landschapsbouw" (p. 51). Van belang is ook de herkenbaarheid van de afwisseling tussen oud en nieuw land en de variaties in opbouw van de verschillende droogmakerijen.

2.3.2.3 Nota Cultuurhistorische Regioprofielen

In 2003 heeft de provincie Noord-Holland zeven cultuurhistorische regioprofielen vastgesteld, als uitwerking van de *Cultuurhistorische Waardenkaart*. Hierin staat, behalve de ontwikkelingsrichting uit het *Landschapskatern Noord-Holland*, dat het dorpsgezicht Middenbeemster beschermd is en het waterpeil door waterbeheer behouden moet blijven om archeologische resten veilig te kunnen stellen. Ook om de landbouw te handhaven is een constant waterpeil nodig. In de Beemster staat de landbouw echter onder druk vanwege natuurontwikkeling die een ander, vaak hoger, waterpeil prefereren. Hier kan de te behouden cultuurhistorie een aangrijpingspunt zijn voor een verandering in het gebruik van het land (Provincie Noord-Holland, 2001 en 2003a).

In de *Nota Cultuurhistorische Regioprofielen* wordt gestreefd naar intensievere samenwerking met andere beleidsterreinen (Provincie Noord-Holland, 2003a).

2.3.2.4 Streekplan Noord-Holland Zuid

In het *Streekplan Noord-Holland Zuid* (Provincie Noord-Holland, 2003b), is het ruimtelijk beleid voor de provincie vastgelegd. Hierin staan rode en groene contouren voor de begrenzingen van respectievelijk het stedelijk en natuurlijk gebied. De groene contouren zijn te zien in bijlage 3. In Zuidoostbeemster zijn de rode contouren niet volledig aangegeven, maar hebben ze de voorlopige aanduiding zoekgebied gekregen. Dit is te zien in bijlage 4. Het is de bedoeling om met dit plan de

kwaliteit van de leefomgeving vast te stellen. Daarbij gaat het onder andere om ruimte voor water, ontwikkeling van waardevolle landschappen, behoud en ontwikkeling van cultuurhistorische waarden en ruimte voor wonen en werken.

2.3.3 Lokaal

De uitvoering van ruimtelijke plannen vindt plaats op lokaal niveau. Dit is dus het schaalniveau waarop de meeste aandacht voor een goede inpassing van cultuurhistorie moet zijn. Volgens Novioconsult (2003) is deze aandacht op lokaal niveau gegroeid. Er blijkt steeds meer rekening te worden gehouden bij bijvoorbeeld bestemmingsplannen, de toetsing van bouwplannen en het welstandsbeleid.

2.3.3.1 Besluit Ontwikkeling van Landschappen

Sinds 2001 kunnen gemeenten en provincies in het kader van het Besluit Ontwikkeling van Landschappen (BOL) landschapsontwikkelingsplannen opstellen. Deze opvolger van de landschapsbeleidsplannen houdt meer rekening met cultuurhistorische en aardkundige waarden (OCW, 2003).

2.3.3.2 Bestemmingsplan

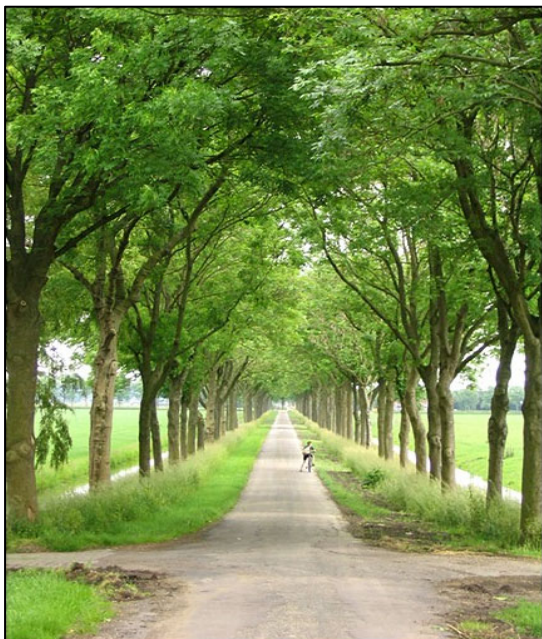
In de meeste bestemmingsplannen staat een beschrijving van het plangebied, het rijksbeleid dat van toepassing is op het plangebied en er staat vermeld wat er met bijvoorbeeld landbouw, natuur, recreatie, water en het landschap gaat gebeuren.

In het geval van de Beemster is er sprake van een apart kopje over de cultuurhistorie. Hierin wordt de aanwezige cultuurhistorie beschreven en worden de punten genoemd waarmee rekening moet worden gehouden bij ontwikkelingen (Kwantes, 2004a).

2.3.3.3 Beeldkwaliteitsplan

In het beeldkwaliteitsplan staat hoe de specifieke identiteit van een gebied behouden kan worden bij nieuwe ontwikkelingen. Er is aandacht voor de ontwikkelingsgeschiedenis van een gebied, er moet aansluiting worden gevonden bij de ordeningsprincipes van het landschap en bij de bebouwingskarakteristieken, inpassing van het plangebied in de ruimere omgeving en aandacht voor de bestaande kwaliteiten van het gebied en voor maatregelen om negatieve effecten op deze kwaliteiten op te heffen.

Elke gemeente moet aansluitend op hun bestemmingsplan een beeldkwaliteitsplan maken. Bij het maken van een beeldkwaliteitsplan kan gebruik worden gemaakt van documenten als de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland (1999) en Het Kleine Kernen Kookboek (2002). Deze documenten zijn echter geen officiële beleidsstukken, maar uitsluitend bedoeld als inspiratie en ondersteuning voor de gemeenten bij het opstellen van hun beleid (Provincie Noord-Holland, 2005).

Afbeelding 2.2: De specifieke kenmerken van het Beemster landschap: lange rechte wegen met aan beide kanten beplanting en sloten.

Bron: Photoblog, 2005.

2.4 Ontwikkelingen in Zuidoostbeemster en het behoud van de cultuurhistorische waarden

In Noord-Holland leeft ongeveer eenderde van de bevolking in een dorp. De laatste jaren ontstaat er steeds meer belangstelling van mensen uit de stad die willen wonen in een landelijk gebied. Hierdoor zijn meer woningen nodig, maar dit kan het landelijke gebied weer aantasten (Ten Napel et al., 2002). Zowel in het *Kleine Kernen Kookboek* van Ten Napel et al. (2002) als de *Cultuurhistorische Waardenkaart* van de Provincie Noord-Holland (1999), wordt gewezen op het belang van geleidelijk groei en ontwikkeling van kleine kernen.

In de *Structuurvisie Zuidoostbeemster* (Gemeente Beemster, 1996), zijn de mogelijke bevolkingsontwikkelingen van Zuidoostbeemster bestudeerd. Deze bleken weinig groei te voorspellen. De wens om het woningaanbod uit te breiden in de Beemster is dan ook voor een groot deel afkomstig van 'stedelingen'.

Omdat men over het algemeen het landelijke karakter van de Beemster zoveel mogelijk probeert te behouden, heeft de gemeente bepaald dat er alleen in Zuidoostbeemster en het zuidoostkwadrant van Middenbeemster mag worden gebouwd. Zuidoostbeemster biedt, onder andere vanwege de 'ruimtelijke flexibiliteit' (Kwantes, 2004b, p. 10), betere mogelijkheden tot woningbouw. Het dorp heeft de beschikking over stedelijke voorzieningen op zeer korte afstand in Purmerend. Ook kunnen nieuwe ontwikkelingen volgens de gemeente worden gezien als een kans om de 'verrommeling' binnen het dorp aan te pakken en het werelderfgoed te versterken (interview 4). Daarom is Zuidoostbeemster gekozen tot toekomstige bouwlocatie, oftewel exclusief groeigebied binnen de gemeente.

In het *Streekplan Noord-Holland Zuid* (Provincie Noord-Holland, 2003b) is vastgesteld dat er in de provincie Noord-Holland woningbouw moet plaatsvinden in verschillende zoekgebieden, waaronder Zuidoostbeemster. Zuidoostbeemster dient hier in ieder geval 450 woningen voor haar rekening te nemen. Daarbij is ontwikkeling van een nieuw scholencomplex in het westelijke deel noodzakelijk. Bij deze ontwikkeling wordt het bestaande sportcomplex verplaatst naar het noordelijke gebied en er wordt ruimte gecreëerd voor de ontwikkeling van ongeveer 450 tot 800 woningen (Kwantes, 2004a). Opvallend is het ontbreken van de cultuurhistorische inslag. Als er niet alleen was uitgegaan van de kant van de volkshuisvesting en de ruimtelijke ordening, maar ook van de cultuurhistorische kant, had er misschien meer rekening gehouden kunnen worden met het behouden van de status van werelderfgoed. De vraag had dan ook kunnen worden omgekeerd om te kijken hoeveel ontwikkelingen een gebied met cultuurhistorische waarde en een werelderfgoedstatus kan herbergen.

Bij ontwikkelingen van woningbouw in kleine kernen worden nieuwbouwwijken volgens het *Kleine Kernen Kookboek* niet gewaardeerd, want de identiteit van het dorp dient behouden te blijven. Deze identiteit wordt voor een groot deel bepaald door de relatie met het omringende landschap, het karakter van de bebouwing en de inrichting van de openbare ruimte binnen het dorp (Ten Napel et al., 2002).

Bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster zou volgens Ten Napel et al. (2002) de cultuurhistorie als leidraad moeten dienen. Cultuurhistorische waarden in het *Implementatieplan Cultuurhistorische Waardenkaart* van de provincie Noord-Holland (1999), in Zuidoostbeemster zijn:

- aanwezige landschappelijke kenmerken, zoals de historische rasterverkaveling met bijbehorende beplanting en bebouwing ontsloten door bruggetjes
- behoud van het waterpeil
- verschillende cultuurhistorische waarden, zoals de Purmerenderweg, een stolpboerderij aan de Volgerweg ten oosten van de A7, de Beemsterringdijk en de Oostersloot en Zuidersloot

In de *Structuurvisie Zuidoostbeemster* (Gemeente Beemster, 1996) staan eisen waaraan de nieuwe woningbouw moet voldoen. Een voorbeeld is de nabijheid van goede winkelvoorzieningen en openbaar vervoer en het hebben van de potentie voor het realiseren van koopwoningen. Hier staat niet bij vermeld dat gebieden met een cultuurhistorische waarde minder moeten worden belast. Er mocht dus gewoon gekozen worden voor nieuwbouwlocaties in cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Het jaar van uitgave kan hier de oorzaak van zijn. In 1996 was de Beemster nog niet voorgedragen voor

een plaats op de werelderfgoedlijst. Het kan dus zijn, dat de aandacht van de gemeente zich nog niet (geheel) in de cultuurhistorische hoek bevond.

In het *Bestemmingsplan Zuidoostbeemster West* (Kwantes, 2004a) en het *Bestemmingsplan Sportpark Zuidoostbeemster* (Kwantes, 2004b) wordt al meer rekening gehouden met cultuurhistorie. Er wordt een opsomming gegeven van punten van cultuurhistorische waarde waar bijvoorbeeld de gemeente bij nieuwe ontwikkelingen rekening mee dient te houden. Dit zijn:

1. De orthogonale structuur van verkaveling en waterpartijen.
2. De boombeplantingen langs hoofdonsluitingswegen.
3. Als een cultureel aspect van meer recente aard: bij vrijstaande woningen, op relatief smalle percelen, streven naar bereikbaarheid via bruggetjes.
4. De Volgerweg vormt een scheidingslijn tussen het gebied aan de zuidzijde ervan met een meer fijnmazige structuur en het gebied ten noorden ervan dat in grotere maten (korrel) gedetailleerd zou kunnen worden (Kwantes 2004a, p. 7).

Deze punten komen, hetzij in een iets andere bewoording, in zijn geheel overeen met de daarboven genoemde cultuurhistorische waarden van het *Implementatieplan Cultuurhistorische Waardenkaart* (Provincie Noord-Holland, 1999). Het lijkt er dus op dat het bestemmingsplan (op gemeentelijk schaalniveau) is aangepast aan het provinciale beleid.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen als in Zuidoostbeemster dienen mensen zoals stedenbouwkundig ontwerpers en projectontwikkelaars volgens het beleid van de overheid dus wel rekening te houden met de cultuurhistorische waarden van het betreffende gebied. Daarbinnen lijken ontwikkelingen wel mogelijk. Als de huidige landbouwfunctie niet meer rendabel zou zijn, is een andere functie-indeling dus mogelijk mits deze waarden behouden blijven. Deze beleidsvoering voldoet aan de kenmerken van het duurzame scenario.

Hoofdstuk 3: Van cultuurhistorie naar werelderfgoed

Na het cultuurhistorisch beleid op nationaal, provinciaal en lokaal schaalniveau te hebben bekeken, komt nu het internationale schaalniveau aan bod. Hoe worden cultuurhistorische kwaliteiten werelderfgoed? Na een uitleg over de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) en haar activiteiten, wordt er ingezoomd op de verschillende schaalniveaus en gekeken naar de consequenties van een werelderfgoedpredikaat.

3.1 Erfgoed, cultureel erfgoed en werelderfgoed

Ashworth en Howard (1999) noemen erfgoed “whatever people want to conserve, preserve, protect or collect, usually with a view to passing it on to others” (p. 11). Mogelijke erfgoedobjecten zijn natuur, landschappen, monumenten, artefacten, activiteiten, mensen en sites (Ashworth en Howard, 1999).

Zodra nationaal erfgoed internationaal erkend wordt door de UNESCO, zoals de sites op de lijst van de UNESCO, wordt het werelderfgoed genoemd (Ashworth en Howard, 1999).

Volgens de UNESCO (2005a) is werelderfgoed cultureel en natuurlijk erfgoed dat behouden dient te worden voor de mensheid vanwege haar unieke en universele waarde. Het gaat hier om bijvoorbeeld gebouwencomplexen, monumenten en landschappen (UNESCO, 2005a).

Cultureel erfgoed werd meestal gezien als de verschillende monumenten die culturen, die door de tijd heen veranderen, nalieten. Voorbeelden zijn historische steden, cultuurlandschappen, musea, rituelen en geloven, literatuur en bijvoorbeeld sport en spel (UNESCO, 2005a). Tegenwoordig ligt de nadruk vaker op de menselijk aspecten zoals kunst, taal en muziek, etnografie of industrieel erfgoed. (UNESCO, 2005b).

Een plek waar een werelderfgoed staat wordt door UNESCO ook wel aangeduid als een site. Op de werelderfgoedlijst staan bijna 800 sites. De meeste sites liggen in Europa en Amerika. Dit lijkt te komen omdat veel landen op andere continenten niet altijd voldoende expertise hebben om het erfgoed in kaart te brengen en voor te dragen als werelderfgoed (UNESCO, 2005a).

3.2 UNESCO

Op 16 november 1945 besloten de geallieerde landen naar aanleiding van de Tweede Wereldoorlog, een fonds op te richten ter stimulatie van educatie om zo, zo spoedig mogelijk de draad weer op te kunnen pakken. Dit werd de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO). De UNESCO heeft als doel de vrede in de wereld te behouden, door middel van educatie, sociale en natuurlijke wetenschap, cultuur en communicatie (UNESCO, 2005b).

De UNESCO vindt sociale en culturele diversiteit belangrijk voor de identiteit van groepen en personen om zich creatief te kunnen ontwikkelen. Groepen en personen hebben het recht om hun culturele identiteit te handhaven voor toekomstige generaties (UNESCO, 2005a).

In 1972 werd in Parijs de conventie voor het behoud van ‘s werelds cultureel en natuurlijk erfgoed door verschillende landen ondertekend. Naar aanleiding van deze conventie heeft de UNESCO het initiatief genomen een lijst op te stellen van monumenten die wereldwijd een bijzondere cultuur- of natuurwaarde bezitten en behouden zouden moeten blijven. Op de lijst van de UNESCO komt zowel natuurlijk als gebouwd erfgoed voor, evenals een combinatie van beiden (Ashworth en Howard, 1999).

In eerste instantie bleef de aandacht voor immaterieel erfgoed daarbij achter. Ten eerste omdat immaterieel erfgoed moeilijk te definiëren en beschermen is en ten tweede omdat westerse landen in het begin vooral hun eigen ‘harde’ erfgoed in stand wilden houden. De UNESCO is echter gaan inzien dat er bij duurzame ontwikkeling vanuit eigen culturele en sociale opvattingen geholpen kan worden en dat ook de niet-westerse, vaak armere landen, waar immaterieel erfgoed vaak een belangrijke rol kent, mee moeten doen (UNESCO, 2005a).

3.3 De benoemingsprocedure

Bij de conventie in Parijs in 1972 zijn bepaalde afspraken gemaakt met betrekking tot het behoud van werelderfgoed. De landen die hebben getekend, hebben beloofd al het erfgoed van de werelderfgoedlijst te beschermen, ook buiten de landsgrenzen. De landen dienen hierbij samen te werken en maatregelen te treffen om het erfgoed, ook in gevallen van oorlog, plundering en conflictsituaties, zoveel mogelijk te behouden. De landen moeten het erfgoed identificeren, selecteren, behouden, beschermen, toegankelijk maken en overdragen aan toekomstige generaties. Op dit moment hebben er zo'n 180 landen het verdrag getekend (OCW, 2005).

Elk land dat het verdrag heeft getekend kan een eigen inventarisatielijst opstellen van het, te behouden, nationale erfgoed en voordragen aan de UNESCO. Het Wereld Erfgoed Centrum kan hierbij advies geven. Zodra het voorstel in orde is, stuurt het Wereld Erfgoed Centrum de lijst door naar de adviserende instanties: de International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) voor cultureel erfgoed en de World Conservation Union (IUCN) voor natuurlijk erfgoed. Deze voorzien het World Heritage Committee van informatie over de site. Daarnaast geeft het International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM), onder andere advies op het gebied van behoud van de site. Nadat de site is geëvalueerd, maakt het World Heritage Committee de uiteindelijke beslissing aan de hand van een aantal criteria. Zo worden sites onder andere aan de hand van het criterium 'outstanding universal value' gekozen. Culturele sites kennen ook het criterium 'authenticity' en natuurlijke sites 'integrity' (UNESCO, 2005a).

Als de site eenmaal op de lijst staat is het de beurt aan het land zelf te bepalen hoe het beschermd en behouden moet worden (Ashworth, 1999). Een land kan daarbij eventuele inkomsten vanuit het aangetrokken toerisme gebruiken ter financiële ondersteuning (Van der Aa et al., 2002).

In feite kan de UNESCO alleen zorgen voor het behoud van sites door druk uit te oefenen op de betreffende landen. Zo mag de UNESCO een site van de lijst verwijderen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren als de site zover door de mens is bewerkt, dat de bijzondere waarde is verdwenen. Dit is tot nog toe niet gebeurd (Van der Aa et al., 2002).

De organisatie en planning van het werelderfgoedprogramma wordt gecoördineerd vanuit het hoofdkantoor, het World Heritage Centre, bij UNESCO in Parijs. Hier bevindt zich niet alleen de organisatie maar ook het documentatiecentrum op het gebied van werelderfgoed en de redactie van onder andere het blad World Heritage Review (UNESCO, 2005a).

3.3.1 Nederland

Nederland heeft zich in 1992 aangesloten bij de conventie ter bescherming van werelderfgoed en heeft sindsdien zeven sites voorgedragen. Op dit moment staan Schokland en omgeving (1995), de stelling van Amsterdam (1996), de molens van Kinderdijk-Elshout (1997), het Wouda Gemaal (1998), het Rietveld Schröderhuis (2000), de binnenstad van Curaçao (1997) en droogmakerij de Beemster (1999), namens Nederland op de werelderfgoedlijst (Van der Aa et al., 2002).

Op de voorlopige lijst van 1995 staan nog voorgedragen gebouwen en sites als het stoomgemaal van Lemmer, de historische binnenstad van Amsterdam, de Noordoostpolder, het voormalige sanatorium Zonnestraal in Hilversum en de Van Nellefabriek in Rotterdam (OCW, 2005).

Opvallend is dat vrijwel alle Nederlandse erfgoedsites in het westen van het land liggen. Een reden hiervoor zou zijn, dat deze sites dateren uit de Gouden Eeuw, een internationaal bekende periode. Dit blijkt echter alleen bij de Beemster en de Stelling van Amsterdam het geval te zijn. Er blijkt dus, net als op wereldschaal, sprake te zijn van een ruimtelijke scheefheid in de selectie. Er zou gesuggereerd kunnen worden dat hierbij sprake zou zijn van invloeden van de betrokken partijen. Hiervoor bestaat echter geen enkele indicatie (Van der Aa et al., 2002).

Na het verdrag te hebben getekend, kreeg de toenmalige minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW), mevrouw d' Ancona, de taak de inventarisatielijst te maken. Zij heeft hierbij adviseurs aangewezen die voorstellen mogen voordragen. De adviseurs zijn de Raad voor Cultuur,

ICOMOS Nederland en het projectbureau Industrieel Erfgoed Nederland. De initiatieven van deze adviseurs kunnen door bepaalde partijen worden beïnvloed. Bij de uiteindelijke keuze laat de minister zich adviseren door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) en de Rijksdienst voor Monumentenzorg (RDMZ). De lijst wordt eens in de zoveel tijd geactualiseerd maar dit is nog niet gedaan in Nederland (UNESCO, 2005a).

3.3.2 De Beemster

De Beemster is ontstaan om landbouw te kunnen bedrijven in een nat veenlandschap. De Beemster is in 1998 voorgedragen door Nederland voor een plaats op de werelderfgoedlijst van de UNESCO. Nadat de Beemster op de voorlopige lijst was geplaatst kreeg Rob de Jong van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) de opdracht het voorstel te schrijven. (RDMZ, 2005).

De Beemster werd door het World Heritage Committee een ‘creatief meesterstuk’ genoemd waarbij de 17de eeuwse idealen in het totale gebied nog steeds goed waarneembaar zijn. De Beemster heeft daarmee “de intellectualistisch vroeg 17de eeuwse opvattingen bewaard van hoe er binnen de geestelijke en maatschappelijke elite in het toen zo machtige Holland en Amsterdam gedacht werd over wat wij nu stedenbouw, landschapsarchitectuur en ruimtelijke inrichting noemen” (RDMZ, 2005).

Bij de benoeming is gekeken naar de oorspronkelijke geometrische aanleg die tot heden nagenoeg onveranderd is gebleven. Deze heeft net als de 17de eeuwse Amsterdamse stadsuitleg een blokpatroon met een module van 900 bij 900 meter. Dit zijn dus 6 grote blokken van 1800 bij 1800 meter, wat volgens de klassieke maatverhouding van 2:3 van onder andere Vitruvius en Palladio ideaal is. Het blokpatroon heeft een centrale noord-zuid-as; de Middenweg, en een oost-west-as; de Middensloot. Het middelpunt is het hoofddorp Middenbeemster (RDMZ, 2005).

De Beemster is ook van belang omdat het model heeft gestaan voor de talrijke droogmakerijen, polders en stadsuitbreidingen, die de Hollanders in de 17de en 18de eeuw in landen als Duitsland, Denemarken, Engeland, Frankrijk en Italië op hun naam hebben staan. Ook is het ontwerp zo weloverwogen en geschikt gebleken, dat daarop ook de ruimtelijke concepten voor de veel latere droogmakerijen van de Wieringermeer en de Noordoostpolder gebaseerd zijn (RDMZ, 2005).

Afbeelding 3.1: Een luchtfoto van een deel van de Beemster waarop het verkavelingspatroon goed is te zien.

Bron: Nederlands Architectuurinstituut, 2005.

3.4 De consequenties van een werelderfgoedstatus

Nadat Nederland in 1992 tot de conventie was toegetreden heeft de toenmalige minister voor OCW in de *Cultuurconvenanten* met de betrokken overheden afspraken gemaakt over de rol en verantwoordelijkheid ten opzichte van het behoud van werelderfgoed. Sindsdien wordt het werelderfgoed in elke relevante nota behandeld (OCW, 2001).

Op rijksniveau wordt er vooral gekeken naar de *Cultuurnota 2001-2004, cultuur als confrontatie*, de *Nota Internationaal Cultuurbeleid* en de *Nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur* (OCW, 2001).

In 2000 is er een evaluatierapport uitgebracht om te kijken hoe het beleid zich sinds de conventie had ontwikkeld. Er bleken onduidelijkheden te bestaan tussen de betrokken bestuurslagen over de

verantwoordelijkheden. Er zijn knelpunten gevonden bij de wettelijke uitvoerbaarheid van bescherming van het werelderfgoed en de financiële middelen zijn veelal ontoereikend (RIGO, 2000). Daarin gaf de minister van OCW aan dat relatief minder aandacht was besteed aan aspecten zoals voorlichting, educatie, monitoring en instandhouding na de benoeming. En op het gebied van internationale samenwerking en ondersteuning van minder vertegenwoordigde (veelal ontwikkelings-) landen, heeft Nederland maar een bescheiden rol gespeeld (OCW, 2001).

Naar aanleiding van deze punten heeft de toenmalige staatssecretaris van Cultuur een aantal beleidsprioriteiten opgesteld. Ten eerste moest er worden gestreefd naar duidelijke taakverdelingen en verantwoordelijkheden. In de *Cultuurnota 2001-2004, cultuur als confrontatie* staat hierover dat betrokken partijen een bijdrage moeten leveren aan de identificatie, bescherming, het behoud, toegankelijk maken en overdragen van het op hun grondgebied liggende werelderfgoed aan komende generaties. De staatssecretaris van Cultuur is hierbij aangewezen als de eerst verantwoordelijke persoon. Het zou daarbij volgens de staatssecretaris wenselijk zijn dat er bij een aangewezen site een gebiedsdocument wordt gemaakt waarin de taakverdeling en verantwoordelijkheid bij het beheer duidelijk wordt aangegeven (OCW, 2000).

Ten tweede dient de wettelijke uitvoerbaarheid van de bescherming van werelderfgoed te worden verbeterd. Een grote betrokkenheid en daarbij behorende taakverdeling van de partijen kan hierbij helpen. De bescherming is hetzelfde geregeld als die van nationaal erfgoed. In Nederland is er indertijd niet gekozen om via wettelijke bepalingen een afzonderlijke verantwoordelijkheid voor de instandhouding van werelderfgoed af te bakenen voor de staatssecretaris voor Cultuur of voor de rijksoverheid (OCW, 2001). De enige wet- en regelgeving die bestaat, is die rond de monumentenzorg, de ruimtelijke ordening en het natuurbehoud zoals de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Monumentenwet en wat het natuurlijk erfgoed betreft de Natuurbeschermingswet, inclusief de daarop gebaseerde regelingen en de bevoegdheden die uit deze wetten voor de verschillende overheden voortvloeien. De rijksoverheid kan zijn verantwoordelijkheid dus alleen uitoefenen indien ook lokale en regionale overheden in overeenstemming met hun wettelijke taken en bevoegdheden, medeverantwoordelijkheid willen dragen voor het behoud van werelderfgoed in Nederland. Er zullen dus duidelijke punten in streek- en bestemmingsplannen naar voren moeten komen (OCW, 2001).

Deze verbeterde taakverdeling en grotere betrokkenheid zal moeten leiden tot een groter aanbod van financiële middelen afkomstig van verschillende betrokken partijen (OCW, 2001).

Om na de benoeming meer aandacht te besteden aan aspecten als voorlichting, educatie, monitoring en instandhouding, zijn er op lokaal en provinciaal niveau meerdere instanties in het leven geroepen (OCW, 2001). Voorbeelden voor de Beemster zijn de Stichting Werelderfgoed Beemster en Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster.

Ten slotte zal de Nederlandse lijst moeten worden herzien zodat er nieuw erfgoed kan worden aangewezen. Dit zal echter pas gebeuren als er duidelijkheid bestaat over verantwoordelijkheden (OCW, 2001).

In de *Cultuurnota 2005-2008, meer dan de som* komt weinig specifiek beleid voor werelderfgoed naar voren. Het nationale werelderfgoed wordt genoemd en er wordt vermeld dat de directe verantwoordelijkheid voor bestemming, gebruik, beheer, behoud en publieksontsluiting van deze gebieden en gebouwen bij de verschillende overheden en lokale eigenaren en beheerders ligt. De rijksoverheid zal daarbij het nakomen van de internationale verplichtingen begeleiden (OCW, 2004).

Om de economische en culturele kansen van de werelderfgoedsites te vergroten zal de rijksoverheid voor verantwoordelijke instanties en personen extra mogelijkheden om gezamenlijk op te trekken en zich gezamenlijk te profileren. Er wordt dus gestreefd naar nog meer integrale samenwerking van betrokken partijen en nog meer voorlichting, educatie en toegankelijkheid (OCW, 2004).

3.4.1 De consequenties van een werelderfgoedstatus voor De Beemster

De status van werelderfgoed geeft geen specifieke beperkingen aan met betrekking tot ruimtelijke ontwikkelingen. Over het algemeen wordt er het nationale cultuurhistorisch beleid toegepast (OCW, 2001), als beschreven in hoofdstuk twee. Dit beleid kan verder worden ingevuld door de provincie en gemeente.

De gemeente Beemster is na de benoeming lid geworden van de Organization of World Heritage Cities (OWHC). Het doel hiervan is de bevordering van de uitwisseling van kennis en ervaring tussen steden en het ondersteunen van (gemeente-) besturen bij hun taak om het werelderfgoed te beheren en te behouden conform de voorwaarden van de werelderfgoed conventie van de UNESCO. Hierbij zijn wereldwijd bijna 190 leden aangesloten. De OWHC wil via internationale educatieve projecten de inwoners en met name de toekomstige generatie proberen te overtuigen van de unieke culturele waarde die een werelderfgoed in het verleden, het heden en vooral in de toekomst binnen de geschiedenis van de mensheid vertegenwoordigt (RDMZ, 2005).

De Beemster heeft in 2001 contacten gelegd met besturen van werelderfgoedsteden in Duitsland en Tsjechië. Onlangs is de Beemster als OWHC-lid gevraagd deel te nemen aan een Europees project met als voornaamste doel het actief betrekken van de bevolking bij (toekomstig) beleid op het gebied van beheer en behoud van het werelderfgoed. De Beemster doet dit samen met de Italiaanse stad Matera (initiatiefnemer), de Spaanse stad Cuenca en de Portugese stad Angra de Heroismo. Voor dit project, dat in 2000 is gestart, is door Matera bij de Europese Unie een subsidie aangevraagd (RDMZ, 2005).

3.4.1.1 De consequenties van een werelderfgoedstatus voor de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster

Men kan zich afvragen waarom er ontwikkelingen in Zuidoostbeemster mogen plaatsvinden, terwijl het dorp bij een werelderfgoedssite behoort. De gemeente geeft als reden de toch al aanwezige 'verrommeling' van het gebied. Door middel van ontwikkelingen zou het werelderfgoed kunnen worden versterkt (interview 4).

Men kan zich ook afvragen of Zuidoostbeemster wel bij de Beemster hoort met betrekking tot de werelderfgoedstatus.

Bij de benoeming had Zuidoostbeemster buiten beschouwing kunnen worden gelaten, vanwege de vermeende 'verrommeling', die zou kunnen duiden op weinig maatregelen met betrekking tot behoud van het werelderfgoed en de cultuurhistorie, zoals te zien op afbeelding 3.2.

Afbeelding 3.2: Een deel van Zuidoostbeemster, waar niet de traditionele verkavelingsstructuur met bijbehorende beplanting en bebouwing is te vinden en men kan spreken van 'verrommeling'.
Bron: VVK, 2005.

Zuidoostbeemster ligt echter wel binnen de ringdijken en hoort bij het totaal van de Beemsterdroogmakerij. In dat opzicht kan er niet een deel van de Beemster op de werelderfgoedlijst worden gezet. De Beemster heeft de status van werelderfgoed gekregen vanwege het ontwerp van de totale droogmakerij (RDMZ, 2005).

Als er dan toch ontwikkelingen gaan plaatsvinden, zijn de afspraken over de taakverdelingen, de wet- en regelgeving en financiële middelen van belang. De hoofdverantwoordelijkheid ligt bij de rijksoverheid vastgelegd in de verschillende rijksnota's. De verdere uitwerking van het beleid ligt in de provinciale nota's en streekplannen waarbij de verantwoordelijkheid bij de provincie Noord-Holland ligt (OCW, 2000). Belangrijke, meer specifieke plannen zijn het *Bestemmingsplan Zuidoostbeemster West* (Kwantes, 2004a) en het *Bestemmingsplan Sportpark Zuidoostbeemster* (Kwantes, 2004b). Hierin wordt echter alleen naar het beleid met betrekking tot de cultuurhistorische waarden gekeken, dus niet met betrekking tot het werelderfgoed. De werelderfgoedstatus wordt wel beschreven, maar vervolgens wordt er overgegaan op de toepassing van het cultuurhistorisch beleid. Maar in oude bestemmingsplannen in Nederland wordt cultuurhistorie maar heel sporadisch genoemd.

Het lijkt meer iets van het laatste decennium te zijn. Er lijkt meer aandacht te ontstaan voor cultuurhistorie, met de opkomst van onder andere het beeldkwaliteitsplan.

Financiële middelen kunnen, behalve vanuit de betrokken partijen, ook vanuit bijvoorbeeld het toerisme komen. Op dit moment zijn er al fiets- en wandelroutes door de Beemster uitgezet. Volgens de burgermeester van de gemeente Beemster moeten hotels en horeca, tuinders en agrariërs benadrukken dat het gaat om werelderfgoed, zodat ze de Beemsterproducten meer bekendheid geven en zo beter kunnen verkopen (In: Trouw, 3 december 1999).

Bij het ontwikkelingsproject van Zuidoostbeemster zijn meerdere partijen direct of indirect betrokken. De belangrijkste zijn de gemeente Beemster, het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, bewoners, agrariërs, andere bedrijven, de grondeigenaren en eventuele projectontwikkelaars en natuur- en erfgoedorganisaties. Deze partijen dienen een bijdrage te leveren aan de identificatie, bescherming, het behoud, toegankelijk maken en overdragen van werelderfgoed de Beemster aan komende generaties (OCW, 2001).

Voor de voorlichting, educatie, monitoring en instandhouding van de Beemster heeft de gemeente samen met het hoogheemraadschap, de VVV, het Historisch Genootschap en andere kleinere organisaties de Stichting Beemster Werelderfgoed opgericht (Stichting Beemster Werelderfgoed, 2000).

Tussen de bij de Beemster betrokken partijen dient een integrale samenwerking plaats te vinden (OCW, 2004). De taakverdeling bij deze samenwerking zou moeten worden vastgelegd in een gebiedsdocument, maar dit is nog niet gebeurd (OCW, 2000).

Het is dus gebleken dat het beleid met betrekking tot werelderfgoed hetzelfde is als het nationale cultuurhistorische beleid. Het kan handig zijn om bij de uitvoering van dit beleid gebruik te maken van ontwikkelingsplanologie. Deze planologiebenadering zal in het volgende hoofdstuk worden besproken.

Hoofdstuk 4: Ontwikkelingen in de planologie

De ruimte in Nederland wordt steeds schaarser en vraagt daardoor om een goede planologische aanpak. Door de jaren heen zijn er verschillende trends waar te nemen op het vlak van overheidssturing bij ruimtelijke ontwikkelingen. De ene keer voert de overheid actief beleid en de andere keer passief. De ene keer worden de verantwoordelijkheden bij de provincies en gemeenten gelegd, de andere keer heeft de rijksoverheid de regie in handen. Maar in hoeverre kan de ene planologiebeoefening de taak van de andere overnemen? Is bijvoorbeeld ontwikkelingsplanologie überhaupt geschikt voor een werelderfgoedlocatie, of zou de 'beschermende' toelatingsplanologie hier beter passen?

4.1 Toelatingsplanologie

Volgens Needham (2003) geldt voor toelatingsplanologie in grote lijnen dat een overheidsorganisatie een ruimtelijk plan maakt met daarin de meest gewenste ontwikkelingen in het plangebied (bijvoorbeeld een structuurplan) of een plan ontwerpt waarin de gronden in het plangebied bepaalde bestemmingen krijgen (bijvoorbeeld een bestemmingsplan). Vervolgens worden de realisering van deze ontwikkelingen en de beslissing over het gebruik van de gronden grotendeels aan andere partijen overgelaten, zoals projectontwikkelaars en particulieren.

Toelatingsplanologie is dus de 'ouderwetse' planologie waarbij de overheid op verschillende schaalniveaus de ruimtelijke ordening vastlegt met wet- en regelgeving in nota's en plannen. Er zijn inspraak- en bezwaarprocedures, maar de nationale overheid bepaalt uiteindelijk wat is toegestaan. Er is slechts beperkte bewegingsvrijheid voor gebruikers en ontwikkelaars en het lukt vrijwel nooit om alle partijen tevreden te stellen (Habiforum, 2005).

Volgens de Nota Ruimte (2004) moet toelatingsplanologie ervoor zorgen bepaalde waarden te beschermen en te behouden, maar daarbij ook ontwikkelingen en opgaven van een gebied een plek geven. Dit is vrij restrictief beleid waarbij tijdens de uitvoering weinig flexibiliteit is om in te spelen op veranderingen in de maatschappij. Partijen kunnen van tevoren geen stem inbrengen, zodat het plan al min of meer vaststaat bij de inspraakrondes. Na deze inspraakrondes kan het plan eventueel worden aangepast, maar na het vaststellen van de plannen kunnen er vrijwel geen veranderingen meer plaatsvinden (VROM, 2004).

Dammers et al. (2003) noemt nog meer negatieve punten. Zo zou er minder gerealiseerd worden dan gepland, omdat de overheid die de plannen maakt, vaak wacht op initiatieven van andere partijen en zelf vrij behouden is. Ook hebben gemeenten te weinig beleidsinstrumenten om adequaat te kunnen sturen en zijn ze vaak afhankelijk van privaatrechtelijke overeenkomsten en de aankoop van grond. Er komen steeds meer planprocedures en ook steeds meer mogelijkheden om er tegen in beroep te gaan. Dit is een tijdrovende zaak en zorgt voor minder flexibiliteit. Tot slot is handhaving zeer arbeidsintensief en schiet men hierin daarom vaak tekort. Hiervan zijn vooral de burgers vaak de dupe. Omdat bij toelatingsplanologie vaak overleg plaatsvindt met projectontwikkelaars en het bedrijfsleven en minder vaak met burgers en maatschappelijke organisaties, lijkt een andere beleidsvoering gewenst.

4.2 De opkomst van de ontwikkelingsplanologie

De uitvoering van ruimtelijke ordening vindt plaats op het laagste schaalniveau. Wanneer de rijksoverheid het laatste woord heeft bij ruimtelijke projecten, kan er een grote kloof ontstaan tussen de plannen en de uiteindelijke uitvoering. In gebieden waar meerdere belangen met elkaar in strijd zijn, wordt dan vaak gebruik gemaakt van publiekprivate samenwerking (Spit, 2003).

Tegenwoordig hebben we steeds meer te maken met een hoge maatschappelijke dynamiek, door de welvaart, verstedelijking en bevolkingsdichtheid. Beleidsinitiatieven komen steeds vaker van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Deze willen dan niet meer alleen inspraak als het plan al min of meer is vastgelegd, maar van tevoren hun visie en eisen aangeven, zodat die mee kunnen worden genomen in de planvorming (Dammers et al., 2004).

Doordat het rijk de laatste jaren moet bezuinigen op financiële middelen, ontstaat er een extra kans voor particuliere partijen om, door dit te leveren, recht op inspraak te creëren. Er ontstaat steeds meer

een vraag naar samenwerking en overleg tussen overheid, bedrijfsleven, private partijen, maatschappelijke organisaties en burgers, waarbij gekeken wordt naar de gemeenschappelijke belangen. De overheid zal bij deze zogenaamde ontwikkelingsplanologie een kaderstellende en stimulerende taak hebben (VROM, 2003).

Het valt op dat ontwikkelingsplanologie tot nog toe vooral in stedelijke gebieden wordt toegepast. Dit lijkt volgens Coops (2004) deels te komen doordat de partijen in steden beter te organiseren zijn vanwege minder onderlinge machts- en kwaliteitsverschillen. En door de nodige ervaring ontstaat steeds meer vertrouwen in dit soort projecten.

Ontwikkelingsplanologie kan niet als een vervanger van toelatingsplanologie worden gezien. Toelatingsplanologie moet namelijk nog steeds vaak worden toegepast op projecten in gebieden die bescherming nodig hebben vanwege landschappelijke en natuurlijke waarden. Ook moet toelatingsplanologie ervoor zorgen dat er niet teveel ruimte wordt gecreëerd voor nieuwe ontwikkelingen. Het is dus de vraag of er in de Beemster het best gebruik kan worden gemaakt van toelatings- of ontwikkelingsplanologie (Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003).

4.2.1 Een definitie

De Projectgroep Ontwikkelingsplanologie (2003) hanteert een definitie van ontwikkelingsplanologie die is ontstaan aan de hand van verschillende adviezen en reacties op de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening*: “integrale gebiedsontwikkeling door middel van een gezamenlijk proces van complementaire partijen die streven naar verbetering van de ruimtelijke kwaliteit door uitvoering en financiering van een aantal samenhangende ruimtelijke projecten” (Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003, p. 13).

In de Nota Ruimte (2004) wordt ontwikkelingsplanologie als de belangrijkste sturingsfilosofie genoemd. De partijen zullen met ontwikkelingsplanologie ook tijdens het ontwikkelingsproces van een plan kunnen inspringen op veranderingen in de maatschappij. De taak van de rijksoverheid wordt het vastleggen van de hoofdlijnen. Daarbinnen dienen de provinciale en lokale overheden invulling te geven. Daarbij is een betrokkenheid van private partijen gewenst om bijvoorbeeld tot investeringsmaatregelen te komen (Coops, 2004).

De definitie van de Sociaal Economische Raad (2005) voegt daar aan toe dat er minder centralistisch en meer gebiedsgericht plannen moeten worden gemaakt, of zoals het motto van de Nota Ruimte (2004) is: “decentraal wat kan, centraal wat moet” (p. 20). Gebiedsgericht houdt in dat er voor een specifiek aangewezen gebied een plan tot stand moet komen, gemaakt door provincies, gemeenten en marktpartijen (Schreuder, 2004).

4.2.2 De taakverdeling

Binnen de ontwikkelingsplanologie wordt vaak de gemeente en/ of de provincie als projecttrekker gezien. Dit is van belang omdat de overheidsinstantie, die de uiteindelijke regels en wetten moet handhaven, zo dicht mogelijk bij het project moet staan. De taak van de provincie bij ontwikkelingsplanologie ligt volgens de provincie Zuid-Holland in een participerende rol. Dat kan actief en leidend zijn, maar ook als bijvoorbeeld geldverstrekker. De provincie kan hierin optreden als initiatiefnemer en opdrachtgever of bijvoorbeeld als één van de partners in een samenwerkingsverband (Provincie Zuid-Holland, 2005).

Provincies moeten volgens Berend van der Ploeg¹ in het NRC Handelsblad van 25 april 1997 “van hun planologische Olympus” (p. 6) afdalen. Ze zouden dan een ontwikkelingsvisie moeten maken in samenwerking met andere partijen en niet iets alleen bedenken en vervolgens ruimte tot inspraak geven. Dit zal in samenwerking moeten met het bedrijfsleven, natuurorganisaties, landbouworganisaties, woningcorporaties en recreatieschappen (In: NRC, 25 april, 1997).

De gemeente heeft vrijwel dezelfde mogelijke functies als de provincie, alleen op een lager schaalniveau, oftewel dichtbij het project. De gemeente kan dus initiatiefnemer zijn van of

¹ Berend van der Ploeg was ten tijde van het artikel in het NRC Handelsblad secretaris ruimtelijke ordening van de werkgeversvereniging VNO-NCW (NRC, 1997).

participeren in een project, toezicht houden op de uitvoering van een project en de handhaving daarbij van regels en wetten. Het zou daarbij wenselijk zijn als er meer kennis werd verworven op het gebied van Publiek Private Samenwerking, mogelijkheden tot plan- en opbrengstoptimalisatie, samenwerking met andere overheden zoals andere gemeenten en het vergroten van mogelijkheden tot financiële verevening. Deze aanbevelingen zijn ook weer op de provincie van toepassing (Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003).

4.3 Toepassing van ontwikkelingsplanologie

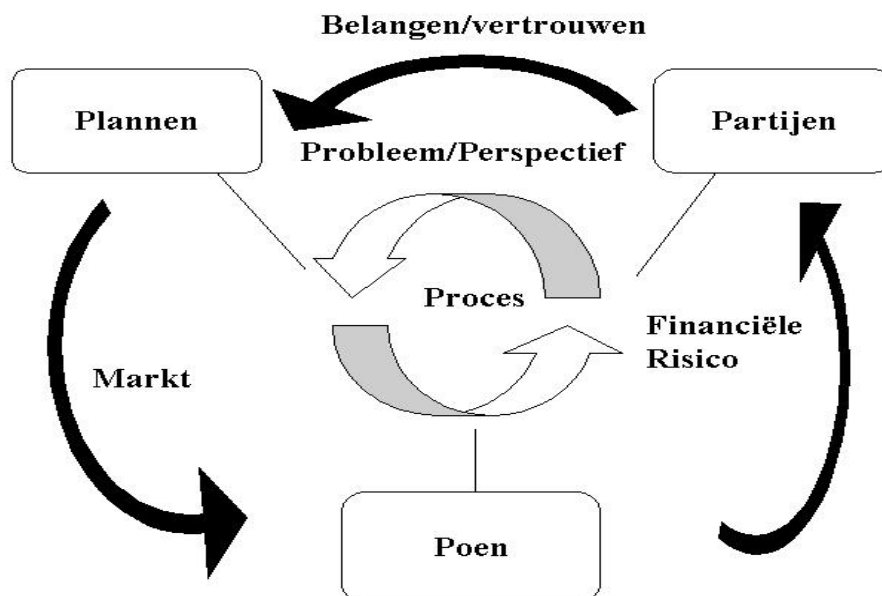
Als men ontwikkelingsplanologie wil toepassen, lijkt een algemeen te gebruiken model handig ter ondersteuning. Op basis van vergelijkingen van oplossingen bij problemen in verschillende ontwikkelingsprojecten, heeft het VROM het gedachtegoed van de ontwikkelingsplanologie weten te ontwikkelen, verfijnen en verspreiden in zo'n model. Dit is de zogenaamde ontwikkelingsturbo (VROM, 2003) in figuur 4.1 geworden.

De ontwikkelingsturbo kent de drie P's, oftewel Plannen, Partijen en Pecunia (ook wel Poen). Deze kenmerken worden met elkaar verbonden door de *belangen* die de betrokken Partijen bij de Plannen hebben, (*financiële*) *risico's* die er bij een project of Plan kunnen worden opgelopen door de Partijen en de financiële invloed van de *markt* op de Plannen. Samen vormt dit de vierde P; het Proces (Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003).

Voor het maken van de Plannen is het van belang te letten op bijvoorbeeld de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en de procedures die erbij komen kijken. Bij ontwikkelingsplanologie is het de bedoeling dat een Plan met behulp van een Proces ontstaat. Als een (voorlopig) Plan eenmaal gevormd is, kan het richting en (juridische) zekerheid geven aan de betrokken Partijen.

Mogelijke Partijen kunnen bestaan uit overheden, private partijen, maatschappelijke organisaties en burgers. De overheid legt Plannen vast in beleidsvisies, terwijl andere Partijen dat doen in projecten. Bij ontwikkelingsplanologie is het belangrijk dat de betrokken Partijen samenwerken, zodat de verschillende visies en belangen worden bekeken en behandeld.

Het is ook van belang dat de betrokken Partijen geld en macht op een effectieve wijze in het Proces kunnen opnemen. Enkele aandachtspunten bij Pecunia zijn eventueel te nemen concessies, de grondexploitatiemaatschappij en de prijs die aan de grond verbonden is. De financiële kant van de ontwikkelingsplanologie moet marktgericht zijn, zodat bepaalde partijen als bedrijven in projecten kunnen (mee-)investeren (VROM, 2003).

Figuur 4.1: De ontwikkelingsturbo.

Bron: VROM, 2003 en Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003, eigen bewerking.

Er is vaak sprake van een maatschappelijk probleem, een ruimtelijke noodzakelijke opgave, of economisch motief, die het Proces start. Daarna is het de bedoeling dat de ontwikkelingsturbo meerdere malen wordt doorlopen, waarbij het steeds weer bijstellen van het Plan, de inkomsten en uitgaven van Pecunia en schikking in de belangen van de Partijen moet leiden tot een zo ideaal mogelijk Proces met een, voor iedereen, zo ideaal mogelijke uitkomst (VROM, 2003). Bij deze zogenaamde 'win-win-situatie' zouden Partijen dus vaak ook het één en ander aan belangen moeten inleveren, omdat de belangen van de ene Partij vaak niet samengaan met die van de ander. Dit zou gerealiseerd moeten worden door overleg tussen de Partijen.

4.4 Ontwikkelingsplanologie en het behoud van (cultuurhistorische) waarden

Er zijn verschillende vormen van ontwikkelingsplanologie mogelijk om de cultuurhistorie bij ruimtelijke ontwikkelingen te behouden. Hieronder worden enkele mogelijkheden genoemd die zich bezighouden met het betrekken van verschillende partijen bij de ontwikkeling.

4.4.1 De lagenbenadering

Bij ontwikkelingsplanologie is er sprake van samenwerking tussen partijen, die vaak verschillende belangen hebben. Het is van belang hierbij goede onderlinge afspraken te maken, om kwaliteiten te behouden. Het gebruik van de lagenbenadering uit de *Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening*, kan hierbij helpen. Hierbij moet de ondergrond, bestaande uit bodem- en watersystemen en de tweede laag van de netwerken bestaande uit wegen, spoorwegen, waterwegen, havens, luchthavens en overstappunten met bijbehorende routes, vaststaan voordat de derde laag kan worden gecreëerd. De derde laag is de occupatielaag, die bestaat uit fysieke patronen die ontstaan door menselijke activiteiten als wonen, werken en recreëren. Tussen deze drie lagen zijn sporen van cultuurhistorie aanwezig (VROM, 2000).

Op basis van deze lagenbenadering kan een raamwerk van groengebieden en waterlopen worden gecreëerd waarbinnen ontwikkelingen kunnen plaatsvinden; 'het groene casco'. Op basis hiervan kunnen concepten worden bedacht en uitgewerkt die uitgaan van het behoud van ruimtelijke kwaliteit. Vooral overheid en belangengroepen hebben vaak behoeften aan deze vastgelegde afspraken. Marktpartijen willen echter meestal ruimte om in te kunnen spelen op veranderingen in de markt. Een oplossing hiervoor kan zijn om plannen en afspraken stapsgewijs te concretiseren. Dit is ook gewijzigd in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en te zien in bijvoorbeeld een structuurvisie in vergelijking tot het vastliggende bestemmingsplan. In sommige gevallen wordt er gebruik gemaakt van een 'kwaliteitsbewaker' als een stedenbouwkundige (Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003).

4.4.2 Het beeldkwaliteitsplan

Bij het behoud van cultuurhistorische waarden voor de toekomst en het betrekken van deze waarden in ruimtelijke ontwikkelingen, kan ook het beeldkwaliteitsplan een middel zijn om de samenwerking van de betrokken partijen te stimuleren. Het steunpunt cultureel erfgoed kan hierbij een goede begeleiding bieden. Dit steunpunt is opgericht als dienstverlener bij ontwikkelingen waarbij cultuurhistorie is betrokken en het bestaat uit instanties als Rijksdienst voor de Monumentenzorg en verschillende overheden (Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, 2005).

De vorming van het beeldkwaliteitsplan kent drie fasen: de oriëntatiefase, de visievorming en de uitwerkingsfase. Tijdens de oriëntatiefase legt de gemeente of een stedenbouwkundig bureau in samenspraak met het steunpunt het huidige landschapsbeeld vast. Er wordt gekeken welke ontwikkelingen er te verwachten zijn en de gemeente geeft dit aan. Het steunpunt geeft de globale ontwikkelingsgeschiedenis en cultuurhistorische waarden van het gebied aan. De visievormingsfase is de fase waarbij andere partijen worden betrokken. In deze fase formuleren de gemeente en het stedenbouwkundig bureau de eerste aanzetten voor de gewenste beeldkwaliteit. Hierna worden alle betrokken partijen erbij gehaald en wordt er een 'kennisatelier' georganiseerd met een excursie naar het plangebied. Zo kan er worden bekeken welke aanknopingspunten de cultuurhistorie voor de ruimtelijke ontwikkelingen kan hebben. In de uitwerkingsfase hebben de gemeente en het

stedenbouwkundig bureau bijna alle touwtjes in handen en verdwijnen de andere partijen weer naar de achtergrond (Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, 2005).

4.4.3 Ontwikkelingsplanologie in het buitenland

In het onderzoek naar ontwikkelingsplanologie wordt ook gekeken naar projecten in het buitenland en naar de verschillen en overeenkomsten tussen Nederland en het buitenland. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld, hebben private partijen vaak een leidende rol binnen de ontwikkelingen. De overheid stimuleert dit doordat deze partijen financieren. Een voorbeeld is Mission Bay in San Francisco, waar een projectontwikkelaar alle grond van een oud rangeerterrein in handen heeft. De projectontwikkelaar is echter voor de investeringen in openbare voorzieningen en infrastructuur afhankelijk van de overheid. Daarbij wordt er bij dit project veel druk uitgeoefend door belangengroepen (VROM, 2003). Er moesten dus goede afspraken worden gemaakt over de herinrichting. Er wordt gestreefd naar gebiedsgerichte ontwikkeling met duidelijke publiek-private afspraken over de uitvoering en daarbij behorende samenwerking tussen de overheid en de projectontwikkelaar Catellus Urban Development Corporation. Doordat het een langdurend project is, wordt er gefaseerd ontwikkeld en ontstaat er flexibiliteit. Het blijkt bij dit project, maar ook bij andere onderzochte projecten, dat ook in het buitenland gebruik wordt gemaakt van gedetailleerde afspraken en plannen bij projecten. Maar doordat er sprake is van fasering blijven de marktpartijen de gewenste speelruimte behouden (VROM, 2003).

4.5 Punten van aanpak

In de *Nota Ruimte* (2004) wordt de ontwikkelingsplanologie integraal gebiedsgericht beleid genoemd. Het zou de oplossing zijn voor ontwikkelingen binnen een maatschappij die onderhevig is aan een grote (maatschappelijke) dynamiek. Inmiddels hebben er al enkele projecten gedraaid met behulp van ontwikkelingsplanologie en zijn er een aantal problemen duidelijk geworden.

Verwest et al. (2005) noemen deze problemen en geven aan dat er eerst grensverleggende vernieuwingen moeten plaatsvinden. Dit zouden “kwalitatieve vernieuwingen die het niveau van een bepaalde sector of deelgebied overstijgen en die door een groot aantal betrokkenen met uiteenlopende achtergrond worden gerealiseerd” (p. 3) moeten zijn. Zo zou voortdurend praten alleen maar leiden tot plannen die wel met alles rekening houden, maar daardoor geen duidelijke kaders vormen voor besluiten. Zij noemen daarvoor enkele punten van aanpak die de uitvoering van ruimtelijke ontwikkelingen met behulp van ontwikkelingsplanologie kunnen verbeteren.

Ten eerste willen ze dat er geen integrale maar verenigde plannen worden gemaakt. Deze plannen moeten uitnodigend zijn en een duidelijke richting geven aan de ruimtelijke ontwikkelingen, door enerzijds samenhang tussen verschillende ruimtebehoeften aan te brengen en anderzijds het aantal thema's van die behoeften te beperken.

Ten tweede moet het planproces volgens Verwest et al. (2005) niet alleen open maar ook innovatief zijn. Er moeten voorwaarden worden gesteld waarbinnen creativiteit mogelijk is. ‘Dit vergt een bijzondere procesarchitectuur met veel aandacht voor verrassende ontmoetingen, gezamenlijk feitenonderzoek en gezamenlijk ontwerp’ (p. 6). Bij die ontmoetingen dient een brede groep partijen deel te nemen, als beleidsmakers, een aantal creatieve buitenstaanders, onderzoekers, ontwerpers uit de regio of daarbuiten. Deze partijen kunnen dan nieuwe invalshoeken en ideeën over problemen, uitdagingen en oplossingen creëren. En door het betrekken van de partijen ontstaat er later in het proces bijna geen tegenspraak meer. Het is dus belangrijk dat er ook partijen bij betrokken worden die normaal gesproken niet in het overlegcircuit zitten bij de ontwikkelingen.

Het derde punt van verbetering volgens Verwest et al. (2005) is het vroegtijdig aandacht besteden aan uitvoering en regie en dit te scheiden van de financiering. Dit vereist een sterke partij die zakelijk te werk gaat, maar let op de kwaliteit. Dit kan de gemeente zijn, maar ook een particulier. Hiermee zouden dan projectcontracten met kwaliteitsafspraken kunnen worden afgesloten.

Om dit allemaal te realiseren zal de aanpak van het regionale bestuursniveau noodzakelijk zijn. Dit is het niveau waarop de ontwikkelingsplanologie zal moeten plaatsvinden. Meestal is hier weinig sprake van omdat er nooit invulling aan is gegeven. Dit zouden de lagere overheden als gemeenten en provincies moeten doen, nadat de rijksoverheid de hoofdlijnen heeft vastgezet. Een oplossing zou het

ontwikkelen van een regionaal innovatienetwerk kunnen zijn, waarin mensen innovaties in een gebied helpen ontwikkelen en realiseren (Verwest et al. 2005).

Ontwikkelingsplanologie lijkt ook bij gebieden met cultuurhistorische waarden als werelderfgoedsites, goed toepasbaar. Het meer betrekken van andere partijen dan de gemeente, bouwkundig adviseur en ontwerper, kan een gunstige uitwerking hebben op het behoud van de cultuurhistorische waarden. Maar er moet wel gelet worden op de manier van aanpak, want welke partijen moeten er bij ontwikkelingen betrokken worden en wie kiest deze partijen en dient als regisseur van de ontwikkelingen?

Hoofdstuk 5: De actoren

Na de uitleg over het cultuurhistorisch beleid op verschillende schaalniveaus, de betekenis van werelderfgoed en de toepassing van ontwikkelingsplanologie, wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de uitkomsten van de interviews met de partijen die (in)direct betrokken zijn bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster. Hoe staan deze partijen tegenover de werelderfgoedstatus, wat betekent de Beemster voor hen en hoe staan ze tegenover de plannen in Zuidoostbeemster?

5.1 Representaties en belangen

Bij ruimtelijke ontwikkelingen zijn vaak vele actoren betrokken met elk hun eigen belang. Iedere actor gebruikt het gebied op zijn of haar eigen manier en heeft daar een eigen beleving bij. Dit wordt mede bepaald door het doel van het gebruik, maar ook door verworven kennis over het gebied via andere actoren en bijvoorbeeld de media. Daarbij is de manier waarop de persoon het interpreteert en analyseert bepalend. Hieruit komt een eigen representatie van het gebied voort (Holloway en Hubbard, 2001).

Bij nieuwe ontwikkelingen in een gebied ontstaan ook nieuwe positieve of negatieve representaties. De actoren zullen verschillende eisen aan het gebied stellen. Huidige bewoners zullen over het algemeen weinig veranderingen prefereren en al gauw het N.I.M.B.Y.-idee (not in my backyard) creëren (Holloway en Hubbard, 2001).

Zo zullen de bewoners van het gebied, het gebied interpreteren als hun persoonlijke woon- en misschien ook werkomgeving, terwijl toeristen het vooral zien als een tijdelijk onderkomen van hun vermaak. Zij zullen waarschijnlijk vooral positieve herinneringen overhouden vanwege het vakantiegevoel, terwijl de bewoners een gemengd gevoel bij het gebied kunnen hebben, waardoor een complexe representatie ontstaat. Het gebied krijgt dus meerdere betekenissen.

5.1.1 De betekenis van de Beemster

De Beemster wordt op vele manieren geïnterpreteerd door de verschillende betrokken partijen. Over het algemeen zien de bewoners, waaronder de agrariërs, het als hun woon- en werkomgeving (interview 1 en 8). Voor adviserend bouwondernemer KBK is het gebied van economische waarde, omdat het voor werkgelegenheid zorgt (interview 7). De gemeente geeft aan dat de Beemster ook als de tuin van Amsterdam kan worden gezien, waar alle producten vandaan komen en recreatie kan plaatsvinden. De Beemster is met deze intentie ook ontworpen (interview 4). Alle betrokken partijen zien ook de algehele cultuurhistorische waarde van het gebied in, waarbij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) en Stichting Beemster Werelderfgoed dit als hoofdbetekenis zien. Want zoals Stichting Beemster Werelderfgoed aangeeft, hadden ze zonder het predikaat van werelderfgoed niet bestaan als stichting zijnde (interview 2).

De vraag is of de partijen ook iets met deze aanwezige cultuurhistorische waarde doen en deze willen beschermen.

Afbeelding 5.1: Een voor de Beemster karakteristieke stolpboerderij.
Bron: Redtail Canyon, 2005.

5.1.2 Effecten op een gebied bij het verkrijgen van een werelderfgoedstatus

Bij de benoeming van de Beemster tot werelderfgoed kregen veel bewoners en andere betrokkenen een angstig gevoel. Het gebied zou behouden moeten blijven en op slot gaan. Er zou een 'glazen stolp' overheen komen (interview 2) en het zou een 'openlucht museum' worden (interview 4). De

benoeming werd door alle partijen, op de Rijksdienst voor de Monumentenzorg na, een belemmering voor toekomstontwikkelingen gevonden. De bemoeienis bij ontwikkelingen in de Beemster lijkt vooral van buiten de Beemster te komen (interview 1). Al lijken de andere partijen geen bezwaar te hebben tegen eventuele bemoeienis van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Uiteindelijk blijken de effecten van de benoeming volgens de partijen gering. Alle geïnterviewde partijen geven aan dat ontwikkelingen in het gebied volgens hen gewoon kunnen plaatsvinden, mits de essentie van het werelderfgoed en de overige cultuurhistorie behouden blijft (interview 1 t/m 8). Dat betekent volgens de partijen voornamelijk het behoud van de verkaveling, dus geen grote sloten dempen en dergelijke en het beschermen van enkele stolpboerderijen (interview 1, 4, 6 en 8).

Het predikaat werelderfgoed van de Beemster heeft ook andere effecten. Er lijkt een trend te zijn dat er meer in stijl wordt gebouwd (interview 8) en er sowieso meer onderhoud aan woningen, zoals oude stolpboerderijen, plaatsvindt (interview 2). Doordat er veel publiciteit kwam rond de benoeming, zijn er toch al meerdere bussen met Japanners gekomen. Deze lijken gevoelig te zijn voor de status van werelderfgoed. Zo hebben ze bijvoorbeeld een film gemaakt over de Beemster. Toch wordt er geprobeerd geen massatoerisme aan te moedigen, maar te streven naar kwaliteit. Het toerisme is sinds de benoeming van de Beemster in 1999 ongeveer met 30% gegroeid (interview 3).

De Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster is bezig met bedrijfsbezoeken waarbij geïnteresseerden een kijkje kunnen nemen bij verschillende soorten boeren in de Beemster. Het is de bedoeling om ook steeds meer streekproducten onder de naam 'Beemster' aan te bieden. Dit lijkt tot nog toe echter moeilijk op gang te komen (interview 1).

5.2 De betrokken partijen

Bij de beoogde ontwikkelingen in Zuidoostbeemster kunnen meerdere partijen worden bedacht die er op de één of andere manier bij betrokken zijn. Direct betrokken zijn de opdrachtgever de gemeente Beemster, de adviserend bouwondernemer KBK en het stedenbouwkundig bureau VVK. Zij zijn actief betrokken bij de ontwikkelingen.

Daarnaast zijn er meerdere partijen te bedenken die bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster betrokken kunnen zijn, maar er geen directe invloed op uit kunnen oefenen. Dit zijn bijvoorbeeld bewoners, stichtingen, verenigingen en actiegroepen. Voorbeelden zijn de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster, de Stichting Beemster Werelderfgoed, de VVV en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Daarnaast hebben partijen als de provincie Noord-Holland en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier bij de ontwikkelingen belangrijke randvoorwaarden gesteld.

5.3 De belangen bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster

De Beemster heeft voor elke partij een eigen betekenis en daardoor heeft elke partij ook zijn eigen belangen. Zo ook bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster. In eerste instantie is er het belang van de ontwikkeling voor de gemeente, de grondeigenaren en projectontwikkelaar en het stedenbouwkundig bureau. Deze ontwikkeling betekent voor de eerste partij voldoen aan de behoefte van volkshuisvesting en daardoor voor de laatste twee partijen werkverschaffing (interview 4 en 7). Het cultuurhistorische belang wordt hier dus naar de achtergrond geplaatst, al zal er bij de uitvoering van de plannen wel rekening mee (moeten) worden gehouden.

Ook de partijen die niet direct bij de ontwikkelingen worden betrokken, hebben veelal geen bezwaar tegen de ontwikkelingen (interview 1, 2, 3 en 8). De meeste bewoners lijken er in het algemeen over eens te zijn dat er nieuwe ontwikkelingen in Zuidoostbeemster kunnen plaatsvinden. Een reden is de mogelijkheid tot huisvesting van een groot deel van de toekomstige generaties (van zowel binnen als buiten de Beemster). Op deze manier kan de vergrijzing binnen de gemeente worden tegengaan. Zo kan bijvoorbeeld het buurthuis weer beter draaien (interview 8).

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Groene Long pleiten wel voor voorzichtigheid bij de ontwikkelingen (interview 5 en 6). De Groene Long noemt één van haar doelstellingen:

“onvermijdelijke gebeurtenissen als bouwplannen en dergelijke, die gewoon gaan gebeuren, zodanig in te passen in het landschap dat ze geen dissonant vormen” (interview 5).

5.3.1 Belangen betreffende het behoud van de werelderfgoedstatus

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg stelt dat VVK toch in ieder geval moet kijken naar het oorspronkelijke ontwerp en de ontwikkelingen door de eeuwen heen. Eens in de zes jaar vindt er een monitoring plaats die bekijkt of een site werelderfgoed kan blijven. Dit jaar (2005) vindt die monitoring plaats voor alle sites die tussen 1992 en 1997 op de lijst zijn geplaatst. De monitoring voor de Beemster vindt plaats in de volgende ronde. Als de werelderfgoedstatus behouden zou moeten blijven, is het van groot belang dat de nieuwe ontwikkelingen geen afbreuk doen aan de kenmerken van de Beemster waarop de benoeming is gebaseerd (interview 6). Deze kenmerken zijn het verkavelingspatroon (tweedimensionaal) en de achterliggende gedachten van de idealen van de Renaissance en de strijd tegen het water. De verkaveling in Zuidoostbeemster is kleinschaliger dan in de rest van de Beemster (RDMZ, 2005).

Het belang om deze kenmerken en daarmee de werelderfgoedstatus te beschermen, is vooral het belang van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en Stichting Beemster Werelderfgoed, omdat deze zich hoofdzakelijk hiermee bezighouden (interview 2 en 6). Stichting Beemster Werelderfgoed geeft ook aan dat ze zonder deze benoeming nooit hadden bestaan (interview 2). Toch noemen de andere partijen ook het behoud van de werelderfgoedstatus als hun belang (interview 1 t/m 8).

Als er alleen wordt gekeken naar de tweedimensionale kenmerken van de werelderfgoedstatus, zou er gebruik kunnen worden gemaakt van de zogenaamde rood-en-groen-benadering uit de *Nota Belvedere* (1999), waarbij eerst het landschap moet worden gevormd voordat de inrichting plaatsvindt. Hierbij kan een soort frame worden gebruikt dat de oorspronkelijke kavelstructuur kan vastleggen, waarna deze kan worden ingevuld. Dit zou bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster gebruikt kunnen worden. In dit geval zouden de hoofdwegen als de Purmerenderweg, Zuiderweg en Volgerweg en hoofdtochten als de Oostersloot en Zuidersloot als frame kunnen dienen. Daarin moeten ook cultuurhistorische waarden zoals de landschappelijke elementen als de boombeplantingen en bebouwing, ontsloten door bruggetjes en monumenten als bepaalde stolpboerderijen, worden vastgelegd. In principe lijkt daarbinnen alles mogelijk, maar KBK wijst er op dat bij invulling van de kavels wel verstoring kan plaatsvinden. Zo zouden er bij de invulling van een kavel met bijvoorbeeld bedrijven, extra bruggen en wegen moeten worden aangelegd die niet overeenkomen met de oorspronkelijke kavelstructuur (interview 7).

5.3.2 Belangen betreffende het behoud van de cultuurhistorische waarden

Behalve het behoud van de werelderfgoedstatus, wordt ook het behoud van de algehele cultuurhistorische waarden door alle geïnterviewde partijen genoemd (interview 1 t/m 8). Dit kan, behalve in een tweedimensionaal, ook in een driedimensionaal perspectief worden bekeken, vanwege de traditionele bebouwing en beplanting. In dit opzicht zou er bij de ontwerpen van de ontwikkelingen

in Zuidoostbeemster rekening moeten worden gehouden met ruimtelijke effecten. Zo zou hoogbouw kunnen zorgen voor horizonvervuiling, hetgeen ongewenst is.

De Beemster wordt doorkruist door de A7 (noord-zuid) en N244 (west-oost), zoals te zien is in bijlage 2.

Afbeelding 5.2: Aanzicht van een viaduct van de N244 in de Beemster.
Bron: VVK, 2005.

De N244 past qua ligging goed in de verkaveling van de Beemster. De A7 maakt echter bij Zuidoostbeemster een bocht en is daar dus niet rechtlijnig. Dit is van invloed op het tweedimensionale perspectief. Maar ook het driedimensionale perspectief wordt aangetast doordat beide wegen gedeeltelijk op een talud liggen. Dit is goed te zien op afbeelding 5.2.

Beide wegen waren al aangelegd voor de benoeming tot werelderfgoed. Er kan dus gesteld worden dat deze wegen geen bezwaar vormden voor de benoeming. Het is de vraag of er na de benoeming tot werelderfgoed alsnog voor de aanleg van deze wegen, en op deze manier, zou worden gekozen.

5.3.3 Belangen betreffende de nieuwe inrichting

Behalve de belangen die de (in)direct betrokken partijen hebben bij het behoud van bestaande (cultuurhistorische) waarden en de gevolgen van de ontwikkelingen, hebben de partijen ook belangen bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster betreffende de inrichting. Er worden door de geïnterviewde partijen meerdere eisen gesteld waaraan voldaan moet worden in het stedenbouwkundig ontwerp.

Zuidoostbeemster is een afzonderlijk deel binnen de Beemster. Het gebied is van de rest van de Beemster afgesneden door de A7 en de N244, zoals te zien is in bijlage 2. Zuidoostbeemster is van oudsher kleinschalig ingedeeld, vanwege de te vestigen tuindersbedrijven die relatief kleine kavels nodig hebben. Hierdoor zijn delen van het dorp vrij vol en rommelig ingedeeld.

Afbeelding 5.3: Traditionele, kleinschalige, bebouwing in Zuidoostbeemster.
Bron: VVK, 2005.

Partijen als de gemeente zien de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster als een kans om de ‘verrommeling’ en versnippering aan te pakken (interview 4). In het *Streekplan Noord-Holland Zuid* (Provincie Noord-Holland, 2003b) wordt aangegeven dat de nieuwbouw het werelderfgoed moet versterken. Voordat er een ontwerp wordt gemaakt, zou er dan eerst onderzoek kunnen worden verricht naar bijvoorbeeld de kenmerken en betekenis van het werelderfgoed. Zo kan er bepaald worden wat er behouden moet worden en wat (verder) ontwikkeld kan worden. De ontwikkelingen in Zuidoostbeemster zouden op deze manier goed samen kunnen gaan met het behoud van de status van werelderfgoed.

De Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster noemt enkele punten ter bescherming van de tuinders: “die tuinders zijn er bijna niet meer, maar de aanwezigen, waaronder een kassenbedrijf, zouden van de ontwikkelingen geen hinder mogen ondervinden”. Dus de toegankelijkheid en waterhuishouding zouden moeten worden behouden. Maar er zou ook rekening moeten worden gehouden met de bebouwing rondom de bedrijven, zodat ze geen last krijgen van de hinderwet (interview 1).

De Stichting Beemster Werelderfgoed vindt dat er behalve met het werelderfgoed, wel met de veiligheid rekening moet worden gehouden: “Bruggetjes naar huizen zijn erg leuk, maar je moet ook rekening houden met de verkeersveiligheid” (interview 2).

Volgens KBK moet men: “proberen te bouwen in de sfeer van het landschap en de sfeer en uitstraling van de bestaande bouwvorm” (interview 7). Zowel KBK als de gemeente vinden wel dat er aan de kant van de ringdijk best hoger dan twee verdiepingen kan worden gebouwd, omdat men daar toch al zicht heeft op de verstedelijking van Purmerend. De bouw van een zorgcomplex dat zo ‘rendabel’

wordt gemaakt, wordt als voorbeeld genoemd (interview 4 en 7). Dit zou echter wel verdere verstedelijking tot gevolg kunnen hebben, maar ze geven aan dat men voor de rest op 'Beemsterniveau' wil bouwen. Dat wil volgens de gemeente zeggen: "voor- en achtertuintje, en een flinke woning, dorpse bebouwing met veel groen en veel openbare ruimte" (interview 4).

Veel bewoner(s) lijken al rekening te houden met bouwwerken van meer dan twee verdiepingen. De meeste bewoners lijken deze gestapelde bebouwing niet echt een probleem te vinden, mits er niet teveel wordt gebouwd en het afgewisseld wordt met wat blokkenbouw en vrijstaande woningen. Er moet wel zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de kleinschaligheid van Zuidoostbeemster en haar tuindersgeschiedenis (interview 8).

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg lijkt het niet eens te zijn met de eventuele gestapelde bebouwing. Ze wijst erop dat men behalve met de verkaveling en het materiaalgebruik, bij de plannen "echt moet kijken naar het volume en dat is maximaal twee hoog met een kap" (interview 6).

5.3.4 Behoud versus ontwikkeling

De cultuurhistorische waarden van de Beemster en de benoeming tot Belvederegebied en Nationaal Landschap kwamen in allerlei beleidsstukken tot uiting. Zo zouden ontwikkelingen in de Beemster gebaseerd moeten worden op landschappelijke kenmerken en kwaliteiten en het werelderfgoed zou volgens het *Streekplan Noord-Holland Zuid* (Provincie Noord-Holland, 2003b) door de nieuwe ontwikkelingen moeten worden versterkt.

Op het eerste gezicht lijken sommige ideeën die worden genoemd met betrekking tot de inrichting van Zuidoostbeemster niet altijd goed samen te gaan met de ideeën die de partijen hebben betreffende de cultuurhistorie en werelderfgoedstatus. Het lijkt erop dat er bij de gewenste ontwikkelingen betreffende de inrichting niet direct rekening wordt gehouden met het behoud van de cultuurhistorie en, meer specifiek, de werelderfgoedstatus. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg geeft aan dat hun ideeën komen te botsen met de plannen om hoger dan twee verdiepingen te bouwen (interview 6).

Maar wat staat er eigenlijk beschreven over het behoud van cultuurhistorie en werelderfgoed? De cultuurhistorische waarden worden onder andere in het *Implementatieplan Cultuurhistorische Waardenkaart* van de provincie Noord-Holland (1999) genoemd. Hierin worden de verkavelingsstructuur en boombeplanting genoemd. Meer specifiek voor de cultuurhistorisch waardevolle bebouwing is dat die vrijstaand is en ontsloten door een bruggetje. In figuur 5.1 is te zien dat er bij de criteria voor de benoeming van de Beemster tot werelderfgoed, helemaal geen fysieke punten, zoals de hoogte en vorm van gebouwen, worden genoemd.

Criterion (i): The Beemster Polder is a masterpiece of creative planning, in which the ideals of antiquity and the Renaissance were applied to the design of a reclaimed landscape.

Criterion (ii): The innovative and intellectually imaginative landscape of the Beemster Polder had a profound and lasting impact on reclamation projects in Europe and beyond.

Criterion (iv): The creation of the Beemster Polder marks a major step forward in the interrelationship between humankind and water at a crucial period of social and economic expansion.

Figuur 5.1: Criteria ter benoeming van de Beemster tot werelderfgoed.
Bron: UNESCO, 2005a.

Een oorzaak voor het idee dat de

cultuurhistorie en werelderfgoedstatus niet altijd terug lijken te komen in de eisen aan de inrichting bij de ontwikkelingen, kan de onduidelijkheid zijn betreffende de cultuurhistorische kwaliteiten van de Beemster, de criteria die tot de werelderfgoedstatus hebben geleid en de interpretatie hiervan. Het is vaak persoonsgebonden hoe dit beleid en deze criteria worden geïnterpreteerd.

Een mogelijke oplossing kan overleg en samenwerking tussen de verschillende partijen zijn. Op deze manier kunnen ideeën worden uitgewisseld en op elkaar worden afgestemd, zodat er een meer algemeen beeld kan worden gevormd over wat mogelijk is binnen de ontwikkelingen, zonder de cultuurhistorische waarden of de werelderfgoedstatus in gevaar te brengen.

5.4 Eén groep, één plan: ontwikkelingsplanologie bij ontwikkelingen in Zuidoostbeemster

Om een betere taakverdeling en, daardoor, duidelijkheid over het behoud en de samenwerking bij het behoud, van een werelderfgoedsite te realiseren, heeft de staatssecretaris voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bepaald dat elke werelderfgoedsite een gebiedsdocument moet krijgen (VROM, 2004). Dit is voor de Beemster nog uitgesteld, mede omdat men wil wachten op de monitoring van de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (interview 6). Het document zou de taakverdeling betreffende de instandhouding en de financiële kant hieraan, moeten regelen (VROM, 2004). Het zou dus kunnen helpen om meer duidelijkheid bij deze taakverdeling te scheppen. Er zou bijvoorbeeld in het document kunnen worden gezet dat de Rijksdienst voor de Monumentenzorg bij overlegsituaties over nieuwe ontwikkelingen in de Beemster wordt betrokken en extra let op de benoemingscriteria van de UNESCO. Een toetsingskader had hierbij misschien meer duidelijkheid kunnen geven over de eisen waaraan de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster moeten voldoen om de werelderfgoedstatus niet in gevaar te brengen. Bij gebrek aan gebiedsdocument zou de taakverdeling, en daarbij de samenwerking betreffende het behoud van de werelderfgoedstatus, ook met behulp van ontwikkelingsplanologie kunnen worden bepaald.

5.4.1 De ontwikkelingsturbo

Een algemeen model kan helpen om ontwikkelingsplanologie in de Beemster toe te passen. De ontwikkelingsturbo, te zien op figuur 4.1, is zo'n model. Als dit model voor de Beemster wordt gebruikt, is het van belang dat de drie dragers: Plannen, Partijen en Poen, in het model kunnen worden gezet (Projectgroep Ontwikkelingsplanologie, 2003).

Bij het opstarten van de ontwikkelingsturbo is er vaak sprake van een maatschappelijk probleem, ruimtelijk noodzakelijke opgave en/ of economisch motief (VROM, 2003). In Zuidoostbeemster is sprake van een Plan voor ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij meerdere belangen van meerdere partijen aanwezig zijn. Bij dit Plan moet bijvoorbeeld rekening gehouden worden met overheidsbeleid, procedures en ruimtelijke kwaliteiten zoals te zien in tabel 2.1 (VROM, 2003). Voorbeelden van ruimtelijke kwaliteiten in de Beemster zijn de aanwezige cultuurhistorische waarden.

Het (voorlopig) gevormde Plan heeft financiële zekerheid nodig. Cultuurhistorie en een werelderfgoedstatus kunnen, behalve via toerisme en recreatie, niet direct geld opbrengen voor eigen behoud. Er is dus Poen nodig. De Poen kan worden verkregen via overheidsgelden, maar ook bijvoorbeeld door een bedrijf te laten investeren. De overheid kan ervoor kiezen een projectontwikkelaar het alleenrecht te geven bij ontwikkelingen zodat er, behalve de nodige kennis, ook Poen vrijkomt. Financiële risico's kunnen op deze manier worden ingeperkt, maar er kan op deze manier ook extra Poen worden gestopt in het behoud van cultuurhistorie en de werelderfgoedstatus. Dit kan ook op een indirecte manier gebeuren door deze waarden in de ontwikkelingen in te passen.

In Zuidoostbeemster zijn behalve de gemeente en eventuele grondeigenaren en projectontwikkelaars ook andere Partijen direct of indirect bij het proces betrokken doordat ze belangen hebben bij de ontwikkelingen. Ontwikkelingsplanologie vraagt om medewerking van alle betrokken partijen bij een Planproces, zodat verschillende visies en belangen kunnen worden bekeken en behandeld. Van Rooy et al. (2005) noemt bepaalde 'benodigdheden' voor een geslaagde uitoefening van ontwikkelingsplanologie: "het samenspel tussen publieke, private en particuliere partners is een continue en herhaalde beweging tussen moeten, kunnen en willen" (p. 6). Het fundamentele (*moeten*) is erg belangrijk, maar zonder haalbare en betaalbare oplossingen (*kunnen*) kan het proces niet in werking worden gezet. Zonder *willen* zou er zelfs niet eens mee begonnen kunnen worden. Het zou dus van belang zijn dat er aan deze drie eisen wordt voldaan (Van Rooy et al., 2005).

Op de fundamentele vraag of de partijen *willen* meewerken aan de nieuwe ontwikkelingen door middel van ontwikkelingsplanologie, wordt vooral negatief gereageerd. Zowel de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster, de Stichting Beemster Werelderfgoed, als de bewoner(s) geven aan dat ze genoeg nemen met de manier waarop het nu verloopt. Dit betekent indirecte betrokkenheid door de goede contacten die er onderling bestaan, onder andere met de gemeente.

De betrokken partijen kunnen gebruik maken van dezelfde middelen als alle burgers. Zo kunnen mensen vooraf via het 'inspraakmoment' hun mening uiten. Voordat de gemeente de plannen gaat vastleggen kunnen mensen hun 'zienswijze' geven op het voorlopige plan. Na de vaststelling van het plan kan men schriftelijk 'bedenkingen' indienen op het plan en als er dan nog bezwaren zijn, in beroep gaan bij Gedeputeerde Staten in Den Haag en vragen om een 'verzoek om een voorlopige voorziening' (Bestemmingsplan, 2005).

De Stichting Beemster Werelderfgoed geeft ook aan dat het moeilijk is welke partijen er bij betrokken moeten worden en welke niet (interview 2). Daarbij noemen de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster en sommige bewoners de angst voor een nog langer en duurder proces bij ontwikkelingen dan nu bestaat, vanwege de bemoeienis van nog meer partijen (interview 2 en 8).

Zowel de gemeente als KBK lijken minder negatief tegenover ontwikkelingsplanologie te staan. De gemeente noemt een project waarbij ze naar aanleiding van enkele protesten van de Milieufederatie, juist samen met hen een notitie aan het maken zijn (interview 4).

KBK geeft aan dat de regie in handen van de gemeente ligt, onder andere door middel van een eventueel beeldkwaliteitsplan dat de kaders schept. Die kaders moeten dan samen met het stedenbouwkundig plan de hoofdlijnen aangeven. Daarna zou er, na een goede voorlichting aan de bewoners, best een soort voorinspraak kunnen worden gehouden waarbij gediscussieerd kan worden (interview 7). De voorinspraak is echter bij bestemmingsplanprocedures al het geval, dus niet iets nieuws. De discussie zou meer interactiviteit kunnen veroorzaken, maar ook meer onduidelijkheden.

De gemeente en KBK hebben echter nooit andere partijen er direct bij betrokken. Misschien omdat het nieuwe rijksbeleid met de nadruk op ontwikkelingsplanologie nog niet tot de Beemster is doorgedrongen, misschien omdat 'bemoeienis' toch niet zo 'handig' is bij ontwikkelingen, of misschien omdat de oude manier makkelijk en vertrouwd is.

Vanuit het perspectief van de VVV lijkt er eigenlijk helemaal geen belangstelling te zijn. Zuidoostbeemster is toeristisch gezien niet direct aantrekkelijk en in andere gevallen kan de Stichting Beemster Werelderfgoed haar belangen vertegenwoordigen (interview 3).

De Groene Long kan geen mening uiten omdat ze alleen in het leven is geroepen om te helpen bij het uitvoeren van projecten. Daardoor zal zij ook van inspraak geen gebruik kunnen maken. Wel geven zij aan dat ze bij ontwikkelingen kunnen helpen de partijen erbij te betrekken door middel van bijvoorbeeld een bewonersenquête (interview 5).

Alleen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zou graag direct betrokken worden bij plannen in de Beemster. Ze vinden betrokkenheid van extra groot belang vanwege het toekomstige moment van monitoring vanuit de UNESCO, waarbij gekeken wordt of de status van werelderfgoed wordt behouden. Zowel de bouwkundige van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, als de persoon die het voorstel schreef, willen bij ontwikkelingen in de Beemster betrokken worden (interview 6). Het contact met onder andere het stedenbouwkundig bedrijf, moet nog gelegd worden.

5.4.2 Betere bescherming door ontwikkelingsplanologie?

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Groene Long geven aan dat er door middel van de ontwikkelingsplanologie kan worden gekeken naar wat er onder de bevolking leeft en hoe men met bepaalde situaties moet omgaan (interview 5 en 6). De bewoners denken dat de kans om het erfgoed te behouden met ontwikkelingsplanologie misschien wel groter wordt, maar vinden de eventuele nadelen zwaarder wegen. Ze willen geen openlucht museum en ook geen langdurig, veel kostend planningstraject (interview 8).

De gemeente, de Stichting Beemster Werelderfgoed en de Stichting Plattelandsvernieuwing geven aan dat ze eigenlijk helemaal geen betere bescherming van het werelderfgoed verwachten met behulp van ontwikkelingsplanologie. Het gaat volgens hen op de huidige manier goed, omdat er genoeg naar elkaar geluisterd wordt (interview 1, 2 en 4).

Het lijkt er dus op dat er op lokaal niveau minder behoefte is aan veranderingen van beleidsuitvoering, dan op hogere schaalniveaus. Dit zou enerzijds kunnen doordat de lokale partijen meer zicht hebben op de situatie omdat ze de ontwikkelingen van dichtbij meemaken. Maar de partijen kunnen natuurlijk ook zelf (in)directe belangen hebben bij de ontwikkelingen of zelf al voldoende invloed kunnen uitoefenen. Daarbij lijken er misschien niet direct gevaren voor de werelderfgoedstatus

aanwezig te zijn. Enerzijds omdat er verschillende interpretaties van de benoemingscriteria kunnen worden gegeven en anderzijds omdat de partijen niet direct de verantwoording aan de UNESCO hebben af te leggen en hierdoor waarschijnlijk niet (geheel) op de hoogte zijn van de mogelijke gevolgen, zoals het intrekken van de benoeming tot werelderfgoed, van veranderingen in de Beemster. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft het advies voor de benoeming geschreven. Zij is op de hoogte van de benoemingscriteria en achterliggende gedachten en de zesjaarlijkse monitoring. Als de betrokken partijen zeker willen zijn van het behoud van de werelderfgoedstatus, zouden ze het advies van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg daarbij kunnen gebruiken.

KBK geeft echter aan dat de ontwikkelingsplanologie eigenlijk al bij de vorming van het *Streekplan Noord-Holland Zuid* gebruikt had moeten worden, omdat daarin al is vastgelegd dat er zou worden gebouwd (interview 7). Als een partij alle ontwikkelingen in Zuidoostbeemster zou willen tegengaan, zou de hele discussie onnodig kunnen zijn. Maar de discussie lijkt niet te gaan over óf er zou mogen worden gebouwd, maar over hóé er zou mogen worden gebouwd.

Het is duidelijk geworden dat de betrokken partijen allen openstaan voor het behoud van cultuurhistorie en het werelderfgoed in het bijzonder. De één wat actiever dan de ander en de één ook wat meer behouden dan de ander.

De ontwikkelingen in de Beemster lijken tot nog toe in goede banen te lopen doordat er een soort van overlegsituatie aanwezig is. Deze zou eventueel kunnen worden uitgebreid met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, om toegang te kunnen krijgen tot extra kennis betreffende het behoud van het werelderfgoed.

Misschien dat er bij de situatie zoals die nu is, kan worden gesproken van onofficiële ontwikkelingsplanologie. Als men in de Beemster toch gebruik wil maken van een situatie met ontwikkelingsplanologie waarbij meerdere partijen zijn betrokken, moet worden gestreefd naar een korte, niet meer kostende methode. Alleen dan zien de geïnterviewde partijen er voordelen in.

In het volgende hoofdstuk zal worden gekeken in hoeverre de situatie in de Beemster kan worden verbeterd door het gebruik van ontwikkelingsplanologie, zodat er een duurzame situatie ontstaat waarbij een balans wordt gevonden tussen behoud van cultuurhistorische waarden en de geplande ontwikkelingen.

Hoofdstuk 6: Een balans tussen behoud en ontwikkeling

In hoofdstuk 1 werd de volgende hoofdvraag gesteld:

In hoeverre kan ontwikkelingsplanologie in de case van Zuidoostbeemster, onderdeel van werelderfgoed de Beemster, bijdragen aan een goede balans tussen behoud van cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkeling van het gebied, naar een zo groot mogelijke tevredenheid van alle betrokken partijen?

De vraag is dus in hoeverre er in een werelderfgoed als de Beemster een duurzame situatie kan worden gecreëerd met behulp van ontwikkelingsplanologie. Om antwoord te kunnen geven op deze vraag, moet eerst worden uitgelegd wat duurzaamheid is.

6.1 Duurzaamheid

Sinds het rapport van de Commissie Brundtland van de Verenigde Naties over de strijd tussen economische ontwikkeling en het milieu, uit 1987, is het woord duurzaamheid steeds meer in gebruik (Van der Cammen en De Klerk, 1996). In het rapport-Brundtland van 1987 wordt met het woord duurzaamheid bedoeld dat we onze huidige behoeften zo moeten bevredigen dat we de mogelijkheden van toekomstige generaties niet in gevaar brengen (Brundtland, 1987).

Voogd (1999) heeft het over duurzaamheid met betrekking tot landschappelijke kwaliteiten; “De aantrekkelijkheid van een ruimte als woon- en leefomgeving wordt in sterke mate bepaald door landschappelijke kwaliteiten. De grote variatie aan cultuurlandschappen lijkt zonder extra aandacht te verdwijnen. Het landschapsbeleid moet worden uitgewerkt met doelen en criteria op gebiedsniveau zodat de culturele identiteit en belevingswaarde worden versterkt” (Voogd, 1999, p. 156).

Duurzame ontwikkeling is het alleen tolereren van maatregelen en activiteiten die niet tot gevolg hebben dat toekomstige generaties minder mogelijkheden hebben dan de huidige generatie (Voogd, 1999). Duurzaamheid zou dus een situatie in de toekomst moeten waarborgen voor toekomstige generaties.

6.2 ‘Behoud door ontwikkeling’

Het is duidelijk geworden dat de betrokken partijen geen van allen de situatie in de Beemster willen ‘bevriezen’ na de benoeming van de Beemster tot werelderfgoed. Ontwikkelingen zouden moeten doorgaan om de Beemster ‘gezond’ te houden.

Aan de andere kant willen de partijen het werelderfgoedpredikaat en andere cultuurhistorische waarden ook niet kwijtraken, dus er moet wel op gelet worden bij ruimtelijke ontwikkelingen. Daarom zou het betrekken van allerlei partijen, waaronder erfgoedorganisaties, met behulp van ontwikkelingsplanologie een oplossing kunnen zijn in deze situatie. Ook zouden de partijen bijvoorbeeld hun visie kunnen geven op eventuele kansen en bedreigingen van de Beemster. Op deze manier zou er een situatie kunnen worden gecreëerd die voor iedereen, ook in de toekomst, zo gunstig mogelijk uitpakt. Via overleg en onderhandelingen kan er worden gekeken welke maatregelen en activiteiten er kunnen worden gehanteerd en doorgezet.

Het beleid met betrekking tot cultuurhistorie, en werelderfgoed in het bijzonder, moet door de rijksoverheid worden ingevuld. De rijksoverheid geeft aan dat dit op provinciaal en lokaal niveau verder moet worden ingevuld. Om gebruik te maken van de ontwikkelingsplanologie bij de ontwikkelingen in Zuidoostbeemster zou de gemeente het initiatief kunnen nemen en dit kunnen begeleiden. Ze zouden hierbij de hulp kunnen inschakelen van een derde, zoals bijvoorbeeld een gebiedsmakelaar van De Groene Long.

Partijen als de Stichting Plattelandsvernieuwing Beemster, Stichting Beemster Werelderfgoed, VVV en bewoners zijn tevreden met de situatie zoals die er nu is. In deze situatie is er sprake van een soort van informele overlegsituatie. Ze zien in ontwikkelingsplanologie vooral een dure en tijdrovende manier van beleidsvoering. Zij zouden het dus liever op de huidige wijze met behulp van toelatingsplanologie houden.

Toch geven de meeste partijen aan dat ze denken dat ontwikkelingsplanologie beter kan bijdragen tot het behoud van de cultuurhistorische waarden in de Beemster en de werelderfgoedstatus, dan de huidige toelatingsplanologie. Als de partijen meer zekerheid willen over het behoud van de status van werelderfgoed, zal het hoogstwaarschijnlijk een goede stap zijn om de Rijksdienst voor de Monumentenzorg erbij te betrekken. Deze partij is betrokken geweest bij de benoeming en ook direct betrokken bij de UNESCO en zal op deze manier waarschijnlijk de meeste kennis hebben op het gebied van werelderfgoed en het behoud daarvan.

Als er dan toch ontwikkelingsplanologie zou worden toegepast ten behoeve van het behoud van de cultuurhistorie en de werelderfgoedstatus, willen de lokale partijen wel één duidelijke partij die het proces 'regisseert'. Dit zou bijvoorbeeld de gemeente kunnen zijn, omdat deze vanuit verschillende afdelingen meerdere belangen vertegenwoordigt. Ook wordt er door de partijen aangegeven dat het proces gestructureerd zou moeten zijn en niet meer tijd en geld zou moeten gaan kosten, dan bij de toepassing van toelatingsplanologie.

De gemeente zou dan kunnen bekijken welke partijen er bij ontwikkelingen betrokken kunnen worden, waarbij er gebruik wordt gemaakt van zoveel mogelijk invalshoeken, zonder dat er teveel bemoeienis wordt gecreëerd. Hierdoor kan er in de Beemster aan plannen worden gewerkt met behulp van 'kenners' op het gebied van onder andere werelderfgoed en cultuurhistorie, waardoor deze de situatie beter in de gaten kunnen houden en voor de toekomst kunnen bewaken, terwijl bepaalde ontwikkelingen kunnen doorgaan. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg zou zo'n 'kenner' kunnen zijn.

Om meer structuur in het proces van ontwikkelingsplanologie aan te geven, zouden de belangen van de verschillende, eventueel te betrekken, partijen van tevoren tegen elkaar uit kunnen worden gezet in, bijvoorbeeld, een matrix. Deze belangen zouden kunnen worden achterhaald door, bijvoorbeeld, van tevoren een algemene vragenlijst over (mogelijke ontwikkelingen in) het betreffende gebied op te sturen. Zo zou er een beeld kunnen worden verkregen van de verschillende belangen en de urgentie van deze belangen. Als er veel verschillende belangen blijken te zijn, kan er een diverse groep worden samengesteld, die samen door middel van ontwikkelingsplanologie aan de ontwikkelingen kunnen werken.

Als er een 'glazen stolp' over de Beemster heen zou worden gezet, is er een kans dat de gebruikers langzaam wegtrekken en daardoor het gebied niet meer kan worden onderhouden en vervalst. Het toerisme zou een bron van inkomsten kunnen zijn, maar lijkt in de Beemster tot nog toe weinig potentie te hebben. Als het gebied 'op slot' wordt gezet lijkt er dus geen sprake van duurzaamheid te kunnen zijn.

Er zouden ontwikkelingen moeten kunnen blijven plaatsvinden om het gebied te onderhouden en zo te behouden. Deze ontwikkelingen mogen echter geen afbreuk doen aan de waarden van de cultuurhistorie vanwege het overheidsbeleid en het werelderfgoed vanwege de werelderfgoedstatus die de partijen willen behouden. Om een goede balans tussen ontwikkelingen en het behoud van de cultuurhistorie, en daarmee de werelderfgoedstatus, te vinden, zou ontwikkelingsplanologie een oplossing kunnen zijn. Ontwikkelingsplanologie in de Beemster zou als een kans kunnen worden gezien om het werelderfgoed te behouden en misschien zelfs te versterken met behulp van de directe en indirecte opbrengsten van de ontwikkelingen.

Literatuur

- Aa, van der B., P. Groote en P. Huigen (2002), "Ruimtelijke ongelijkheid in werelderfgoed? Ook in Nederland is er ruimtelijke scheefheid in de selectie van werelderfgoedsites." *Rooilijn*, 35(2): p. 56-62.
- Ashworth, G.J. en P. Howard (1999), *European Heritage Planning and Management*, Intellect, Exeter.
- Bestemmingsplan (2005), *Bestemmingsplan.nl*, [www.bestemmingsplan.nl], laatst bezocht op 17 mei 2005.
- Brundtland, G.H. (1987), *Our Common Future. World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press, Oxford.
- Cammen, van der H., L.A. de Klerk (1996), *Ruimtelijke ordening. Van plannen komen plannen, de ontwikkelingsgang van de ruimtelijke ordening in Nederland*. Het Spectrum, Utrecht.
- Coops, R. (2004), "Met toelatingsplanologie kun je het land niet inrichten." *Nova Terra*, 4(2): p. 2-5.
- Dammers, E., F. Verwest, B. Staffhorst en W. Verschoor (2004), *Ontwikkelingsplanologie. Lessen uit en voor de praktijk*, Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.
- Gemeente Beemster (1996), *Structuurvisie Zuidoostbeemster*, Gemeente Beemster, Middenbeemster.
- Graham, B., G.J. Ashworth en J.E. Turnbridge (2000), *A geography of heritage. Power, culture and economy*. Arnold, Londen.
- Goene Long (2005), *De Goene Long*, [www.degroenelong.nl], laatst bezocht op 25 maart 2005.
- Habiforum (2005), *Habiforum*, [www.habiforum.nl], laatst bezocht op 21 maart 2005.
- Heemschut (2003), "Steunpunt steunt versterking Beemster." *Heemschut*, 80(6): p. 29.
- Hielkema, H. "Wat levert dat nou op, een plaats op de Werelderfgoedlijst?" *Trouw*, 3 december 1999. p. 4.
- Holloway, L., P. Hubbard (2001), *People and Place*. Prentice Hall, Harlow.
- Hooimeijer, P., H. Kroon, J. Luttik (2001), *Kwaliteit in meervoud, conceptualisering en operationalisering van ruimtelijke kwaliteit voor meervoudig ruimtegebruik*. Habiforum, Gouda.
- Kwantes, P.W. (2004a), *Bestemmingsplan Zuidoostbeemster-West 2004 (concept)*, VVK architectuur en stedenbouw, Amsterdam.
- Kwantes, P.W. (2004b), *Bestemmingsplan Sportpark Zuidoostbeemster 2004 (concept)*, VVK architectuur en stedenbouw, Amsterdam.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2004), *Agenda voor een Vitaal Platteland. Inspelen op veranderingen*, LNV, Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Verkeer en Waterstaat en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (1999), *Nota Belvedere. Beleidsnota over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*, VNG uitgeverij, Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2000), *Cultuurnota 2001-2004. Cultuur als confrontatie*, OCW, Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2001), "Beleid inzake werelderfgoed." *Aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal*, 17 december, p. 1-15.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Medy van der Laan) (2003), *Beleidsmonitor Belvedere 2003*, OCW, Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2004), *Cultuurnota 2005-2008. Meer dan de som*, OCW, Den Haag.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2000), *Vijfde Nota. Ruimte maken, ruimte delen*, VROM, Den Haag.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2003), *Best practices ontwikkelingsplanologie*. Twynstra Gudde, Amersfoort.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Verkeer en Waterstaat en Economische Zaken (2004), *Nota Ruimte. Ruimte voor ontwikkeling*, SDU, Den Haag.

- Nederlands Architectuurinstituut (2005), *Polders. Een theater van land en water*, [<http://www.nai.nl/polders>], laatst bezocht op 24 juni 2005.
- Napel, ten E., A. Hellinga-Wolleswinkel, M. Timmermans, P. Godefroy, K. de Groot en M. van Os (2002), *Kleine Kernen Kookboek*, LA4Sale, Amsterdam.
- Needham (2003), "Onmisbare toelatingsplanologie." *Stedenbouw & Ruimtelijke Ordening*, 84(2): p. 39-43.
- Novioconsult (2003), *Werk in uitvoering*. Novioconsult, Nijmegen.
- NRC. "In mythes kan helaas niemand wonen of werken." In: *NRC Handelsblad*, 25 april 1997.
- Projectgroep Ontwikkelingsplanologie (2003), *Ontwikkelingsplanologie. Van hindermacht naar ontwikkelkracht?* Directoraat Generaal Ruimte, Den Haag.
- Provincie Noord-Holland (1999), *Implementatieplan Cultuurhistorische Waardenkaart*, Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland (2001), *Landschapskatern Noord-Holland. Het provinciaal landschapbeleid in hoofdlijnen*, Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland (2003a), *Nota Cultuurhistorische Regioprofielen*, Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland (2003b), *Streekplan Noord-Holland Zuid*, Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland (2005), *Beeldkwaliteitsplan. Inspiratie voor kwaliteit. Ontwikkelingsbeeld Noord-Holland Noord*. Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Zuid-Holland (2005), *Knopen in de ruimtelijke ordening*, Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Photoblog (2005), *Photoblog*, [<http://www.photoblog.be>], laatst bezocht op 19 mei 2005.
- Redtail Canyon (2005), *Global Coordinate*, [<http://www.redtailcanyon.com>], laatst bezocht op 19 mei 2005.
- RIGO Research en Advies (2000), *Evaluatierapport enig in zijn soort. Werelderfgoed en Nederlands beleid*, RIGO Research en Advies, Amsterdam.
- Rijksdienst voor de Monumentenzorg (2005), *Rijksdienst voor de Monumentenzorg*, [www.monumentenzorg.nl], laatst bezocht op 1 april 2005
- Schreuder, A. "Samen bouwen gaat veel sneller." In: *NRC Handelsblad*, 15 december 2004. p. 7.
- Sociaal Economische Raad (2005), *Welkom bij de SER*, [www.ser.nl], laatst bezocht op 14 april 2005.
- Spit, T. (2003), "De ambities van ontwikkelingsplanologie." *ROM-special*, 10: p. 18-19.
- Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland (2005), *Beeldkwaliteitsplan*, Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Wormer.
- Stichting Beemster Werelderfgoed (2000), "Beemster is werelderfgoed." *Beemster werelderfgoed* (nieuwsbrief).
- Topografische Dienst (2002), *Topografische kaart van Nederland, 1:25000, 19G Purmerend*, Topografische Dienst, Emmen.
- UNESCO (2005a) *Nationale UNESCO commissie*, [www.unesco.nl], laatst bezocht op 9 maart 2005.
- UNESCO (2005b), *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, [www.unesco.org], Laatst bezocht op 9 maart 2005
- Ven, van de G.P., J.P. Burggraaff, P. Huisman, R. Lageman, K.J. Provooste, L. Sentis-Senden (1985), "Deel 15: water.", in: *Atlas van Nederland 20 delen*. Den Haag, Staatsuitgeverij.
- Verwest, F., E. Dammers, B. Staffhorst (2005), "Ontwikkelingsplanologie. Voorbij het poldermodel." *Ruimte in debat*, 2: p. 2-9.
- Voogd, H. (1999), *Facetten van de planologie*. Samsom, Alphen aan den Rijn.